

Kandidatspeciale

Anette Scharling

Kønsspecifik socialisering og konflikthåndtering hos de 10-12 årige

- En undersøgelse af piger og drenges forskellige diskussionsadfærd i forbindelse med klasses Diskussioner og konflikter

Vejleder: Jesper Hermann, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Medvejleder: Svend Aage Madsen, Juliane Marie Centret, Rigshospitalet

Afleveret den: 30/4/2008

Speciale resume

Af Anette Scharling, April 2008, fag: Sprogpsykologi, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Humanistisk fakultet, Københavns Universitet

Genderspecific Socialization and Conflicthandling among the 10-12 year old.

Abstract

by Anette Scharling, April 2008, Sprogpsykologi, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Humanistisk fakultet, Københavns Universitet

Gender specific socialization and conflict handling among 10-12 year olds.

- A study of different discussion behaviour by girls and boys in connection with classroom discussions and conflicts in school.

While teaching children in the 10-12 year old age group I have observed a different behaviour between boys and girls in connection with discussions and conflicts.

I have investigated this difference theoretically on the background of the effect of culture and socialisation on the behaviour of the 2 genders and empirically on the background of own experience together with 4 qualitative interviews of school teachers for children in the 10 – 12 year age group to determine whether the teachers also experience the above-named difference in behaviour.

My hypothesis in the dissertation is that:

Boys work outwardly and girls inwardly when they are in discussions and conflicts.

In other words one can say that boys work subject/goal oriented and girls work relation oriented.

This hypothesis is confirmed in theory, by own experience and by the experience of the 4 teachers.

This different behaviour derives from the different conception we generally have of the 2 genders in our culture and our socialisation. This results in different views by the 2 genders on discussions and conflicts which results in an imbalance the discussions/conflicts. These differences are found in all conflicts but are strengthened in conflicts between the genders as the 2

genders different understanding of the conflict is clearly evident. This strengthening increases the risk of more misunderstanding and a general lack of understanding of the other gender's way of dealing with the conflict. This leads to a consideration of whether the teacher can do anything to compensate for this imbalance and work toward an understanding of each other. Compensating for this difference in the form of awareness of the 2 genders different views could be advantageous when the teacher is dealing with classroom discussions and conflicts.

Kønsspecifik socialisering og konflikthåndtering hos de 10-12 årige

- En undersøgelse af piger og drenges forskellige diskussionsadfærd i forbindelse med klassesamtaler og konflikter.

Indholdsfortegnelse

1	Indledning.....	1
1.1	Baggrund	1
1.2	Problemstilling.....	1
1.3	Problemformulering.....	2
1.4	Opbygning af specialet	2
1.5	Anvendelse af ordet kommunikation	4
1.6	Teoretisk tilgang.....	4
1.6.1	Primær anvendelse af teoretikere	4
2	Afgrænsning	6
3	Teoretisk beskrivelse af den kønsspecifikke socialisering.....	8
3.1	Kulturens indvirkning.....	9
3.1.1	Kulturens historie	9
3.1.2	Kulturen som kønskultur	10
3.2	Socialiseringen via opdragelsen	11
3.2.1	Objekt/relation.....	11
3.2.2	Kønssocialisering.....	12
3.3	Konklusion på kulturens indvirkning og socialiseringen via opdragelsen.....	14
3.4	De to køns forskellige opvækst.....	14
3.4.1	Generelt for begge køn	14
3.4.2	De to køns forskelligheder	15
3.4.2.1	Konklusion på de to køns generelle forskelligheder	17
4	Teoretisk beskrivelse af verbale håndteringer med praktiske eksempler af kønnenes forskellige verbale håndteringer af diskussioner og konflikter..	18
4.1	Den verbale forskel mellem de to køn.....	19
4.1.1	Vaner og sprog	19
4.1.2	Kønskulturelt sprog.....	20
4.1.3	Kønsmæssig opfattelse af sprog.....	21
4.1.4	Kønsrelateret kontekst.....	22
4.1.5	Kommunikationsstrategier	23
4.2	Praktiske eksempler på den verbale forskel	24
4.2.1	Boldspil i en sjette klasse.....	25
4.2.2	De to køns forskelligheder i en fjerde klasse	28
4.2.3	Kønssocialiseringens verbalisering i en sjette klasse	31
4.2.4	Egne erfaringer	33
4.2.5	Opsummering	34
5	Kvalitative interviews af lærere om deres opfattelse af drenges og pigers verbale håndtering af konflikter i praksis	35
5.1	Tematisering og metodevalg.....	35
5.2	Ethiske overvejelser inden undersøgelsen	37
5.3	Interviewsituationen	38
5.3.1	Opbygning af interviewguide.....	39
5.3.1.1	Briefing	39
5.3.1.2	Forberedende spørgsmål	39
5.3.1.3	Indledende spørgsmål.....	40
5.3.1.4	Spørgsmål – problem og hypotesetestning	40
5.3.1.5	Supplerende spørgsmål	41
5.3.1.6	Debriefing.....	41

5.3.2	Interviewets kvalitetskriterier	41
5.3.3	Interviewpersonerne	43
5.3.4	Forløbet af interviewene	44
6	Analyse, diskussion og konklusion på interviews med lærere	45
6.1	Analyse og tolkning	45
6.1.1	Analyse af interviewene i meningskondenseret form	46
6.1.1.1	Analyse af hovedområde 1:.....	46
6.1.1.2	Konklusion på hovedområde 1:.....	48
6.1.1.3	Analyse af hovedområde 2:.....	49
6.1.1.4	Konklusion på hovedområde 2:.....	52
6.1.1.5	Analyse af hovedområde 3:.....	53
6.1.1.6	Konklusion på hovedområde 3:.....	54
6.2	Samlet konklusion på analyserne af interviewene som helhed	58
6.3	Diskussion af bias i forbindelse med interviewene.....	55
6.3.1	Kønsskellens indflydelse	55
6.3.2	Undervisningen på forskellige klassetrin.....	56
6.3.3	Den personlige påvirkning	57
7	Interviewenes afspejling af teori	58
8	Diskussion af hvad man som lærer kan gøre for at kompensere forskellen 62	
8.1	Verbaliseringens vigtighed	62
8.2	Kønsskellige aspekter læreren skal tage højde for	64
8.3	Fastholdelse af kønsskellertyper	65
8.4	Generelle aspekter læreren skal tage højde for	67
8.5	Opsummering	68
9	Konklusion.....	69

1 Indledning

1.1 Baggrund

Jeg underviser i kommunikation, i 3., 4., 5. og 6. klasser i grundskolen, og ser derfor diskussioner og konflikter i disse klasser. I alle klasser er jeg stødt på forskellige måder at diskutere og løse konflikter på, men en ting, som har været fælles i disse klasser, er elevernes måder at løse diskussioner og konflikter på. Jeg har set en forskellig diskussionsadfærd hos henholdsvis drenge og piger.

Denne forskellige diskussionsadfærd er der uanset klasstrin eller klasse. Drengene ser nogle andre ting i konflikten end pigerne og omvendt - de ser altså ud til at fokusere på forskellige ting, når de har diskussioner og konflikter.

1.2 Problemstilling

I klasselærernes håndtering af konflikter i klassen fokuseres der ofte på de enkelte børns håndtering af diskussioner og konflikter, og ikke på de to køns eventuelle forskellige oplevelser af de pågældende situationer og konflikter. Dynamikken mellem de to køn i skolen påvirkes af lærerens undervisning, da lærerens synspunkt påvirker de to køns måde at se hinandens og eget køn på.

Den forskellige adfærd hos de to køn har givet mig anledning til en overvejelse af, hvorvidt det er et problem, eller en opgave, som er værd at være opmærksom på, både hos underviseren men også hos de to køn, når de har konflikter.

Hvis vi løser konflikter ud fra vores måde at se verden på, og den er kønsrelateret og forskellig, bør det give anledning til nogle problemer, når vi taler kønsrelaterede konflikter, som ikke løses, hvis der ikke fokuseres på de to køns forskellige perspektiver, eller på hvordan vi håndterer konflikter ud fra de forskellige perspektiver, vi har.

1.3 Problemformulering

På baggrund af ovennævnte overvejelser er jeg nået frem til, at der må findes en forskel på eller sagt på en anden måde nogle særtræk i de to køns adfærd, som påvirker de to køns måder at diskutere på. Dette vil jeg undersøge empirisk og teoretisk.

Som led i dette vil jeg interviewe nogle lærere for at finde ud af, om lærerne også oplever en forskel på de to køns måder at diskutere på, og i så fald hvorvidt lærerne forholder sig til denne forskel i håndteringen af diskussioner og konflikter der sker i skoletiden.

Med udgangspunkt i ovenstående vil jeg diskutere om læreren i så fald kan gøre noget i undervisningen for at kompensere for de to køns forskellige måder at håndtere konflikter på.

1.4 Opbygning af specialet

Ifølge social/kulturel forskning af de to køn er ikke kun biologiske vilkår hos de to køn afgørende for deres måder at se verden på, men snarere en kombination af biologiske anlæg og de to køns forskellige opvækstvilkår og forskellige syn på verden.

Jeg vil bygge på det synspunkt, at de forskellige oplevelser af verden stammer fra opdragelsen/vejledningen og fra forskellige normer og holdninger til de to køn i samfundet. For at undersøge den forskel, der både er i opdragelsen af de to køn samt fra den samfundsmæssige indvirkning, er det nødvendigt at se på denne forskel.

I dette tilfælde handler det om børn i alderen 10-12 år og den opdragelse og kulturelle påvirkning, som resulterer i deres forskellige adfærd, når de har konflikter og diskussioner i skolen. Jeg vil derfor beskrive teorier om den sociale og kulturelle indvirkning på de to køn.

Jeg vil derefter, ud fra litteraturen, undersøge om den forskellige opvækst hos drenge og piger, har indflydelse på deres håndtering af konflikter og diskussioner i alderen 10-12 år. Håndterer de konflikterne og diskussionerne på forskellige måder?

Jeg vil i den forbindelse tage nogle af de diskussioner, jeg har nedskrevet i min undren over de forskellige kommunikationsstrategier, de to køn tilsyneladende har, op til revision og se om teori passer sammen med praksis.

Og jeg vil ved hjælp af kvalitative interviews med fire lærere på fire forskellige skoler undersøge, hvorvidt lærere oplever denne forskellige opfattelse og tilgang hos de to køn. Taler lærere og elever om de to køns forskelligheder, og tager læreren hensyn til de forskellige oplevelser, når der diskuteres?

Min transskribering af interviewene danner basis for analysen af interviewene. Jeg vil, ved hjælp af Steinar Kvaales "en introduktion til det kvalitative forskningsinterview", analysere og tolke, hvorvidt kønnene har forskellige oplevelser/opfattelser af de i interviewene omtalte situationer, og om dette giver sig udtryk i deres håndtering af diskussioner og konflikter.

For at være i stand til at fortolke hvorvidt praksis, som den opleves af læreren, og teori hænger sammen, vil jeg sammenkoble teorien med analysen af interviewene.

Derefter vil jeg vurdere, hvorvidt lærerne *kan* tage de to køns forskellige oplevelser i betragtning i diskussioner og konflikter, og, hvis de kan, hvordan de i praksis kan relatere forskellighederne til hinanden.

Jeg vil til sidst, ud fra det anvendte materiale, konkludere om der er forskel på de to køns måder at diskutere på, og om det er muligt at tage hensyn til de to køns forskellige diskussionsadfærd, når der diskuteres.

1.5 Anvendelse af ordet kommunikation

Da kommunikation er et nøgleord i dette speciale er en afklaring af betydningen af anvendelsen nødvendig. Kommunikation kommer fra det latinske ord *communicare*, som betyder "at gøre fælles". Jeg anvender ordet kommunikation som en intention om interaktion, dvs. vi ønsker at signalere noget overfor en anden. En kommunikationshandling består derfor af en afsender, som har en intenderet adfærd om at gøre noget kendt for en modtager.

1.6 Teoretisk tilgang

I den teoretiske beskrivelse af socialiseringens indflydelse på kønsforskellen har jeg valgt at dele teorien op i to: kulturens indflydelse, som kommer *udefra* og dermed former en *kønssubjektivitet*, og socialiseringen, som formes via den enkeltes opvækstvilkår/opdragelse, som kommer *indefra* og dermed formes af en *kønnsrolleopdragelse*.

"Gennem kønsrolleopdragelsen tilegner vi os visse normsæt, som på mere eller mindre afgrænsede områder bestemmer vor adfærd og vore handlinger."

(Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991:14)

Man kan med andre ord sige, at vi hver især fødes ind i en socialiseringsproces via omgivelsernes opfattelse af kønsroller. Det er både via den kultur vi lever i og via den opdragelse vi får.

1.6.1 Primær anvendelse af teoretikere

Jeg har valgt at anvende Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudbjerg (1991) som primært grundlag. Bjerrum Nielsen og Rudbjerg er henholdsvis sprogpsykolog og psykolog, og har begge forsket i kønssocialisering ud fra et udviklingspsykologisk perspektiv. De mener, at kønssocialiseringen, dvs. de sociale og kulturelle aspekter, har stor betydning for opvæksten af de to køn. I bogen jeg anvender, sammenkobler de psykoanalytiske teorier om bl.a. kønssocialisering med udgangspunkt i objekt-relationsteorien og empiriske data som data om familiesocialisering og gruppers adfærd hos børn i alderen

0-20 år. Bjerrum Nielsen og Rudbjerg er anvendt flere gange på grund af deres vigtige sammenkobling af teorier og praktiske eksempler.

Bjerrum Nielsen og Rudbjerg har også undersøgt forskellige kommunikationsstrategier hos de to køn, og teorierne i den forbindelse er ligeledes relevante i denne sammenhæng.

Jeg anvender ligeledes Judith Butler (1990), som er post-strukturalistisk filosof, og mest kendt for sit banebrydende værk "*Gender Trouble – Feminism and the subversion of Identity*". Jeg anvender bl.a. hendes teori om *gender*, hvor hun analyserer forholdet mellem det biologiske køn og det sociale køn, hvor *performativitet* er centralt. Hun mener, at sproglige og kropslige ytringer danner normer for kønnethed. Disse danner dermed grundlag for både den kulturelle og den sociale kønspraksis.

Desuden anvender jeg Nancy Chodorow (1978). Hun er sociolog og psykoanalytiker og valgte at bruge objektrelationsteorien¹, set ud fra et kønsperspektiv.

Den grundlæggende relation mellem barnet og forældrene er med til at forme både vores almene mønstre og vores kønsmønstre, som vi vanemæssigt bærer igennem livet. Det er derfor vigtigt at se på disse mønstre. Hendes teori er kendt som tilknytningsteorien.

Og jeg anvender Lev. Vygotskij (1982), som var udviklingsforsker og psykolog. Han skrev bogen *Tænkning og sprog*, hvori han undersøgte udviklingen i børns tænkning og sprog. Vygotskijs grundholdning var, at bevidstheden er et produkt af samspillet mellem mennesket og dets omverden.

Vygotskij var en af de første psykologer, der satte fokus på den kognitive udvikling hos børn som en udvikling baseret på den sociogenetiske proces, og han bruges stadig i stort omfang af nutidige udviklingspsykologer.

Vygotskij undersøgte dog ikke kønssocialiseringen, men hans mange

¹ Objektrelationsteorien: Den grundlæggende relation mennesker imellem er mor/barn forholdet. Det er individets tolkning, såvel den bevidste som den ubevidste, af disse relationer, der danner grundlaget for senere forhold til andre i venskab, kærlighed og familie. (Nancy Chodorow 1978)

praktiske forsøg underbyggede, at den sociale adfærd hos de voksne, der er tættest på barnet, hhv. i mikroindflydelsen (forældre og bedsteforældre) og makroindflydelsen (institutionen el. skolen), havde den mest afgørende faktor for barnets adfærd. Og hans teorier er derfor vigtige i denne sammenhæng.

Jeg anvender ligeledes William James (1890), som var psykolog og filosof, og skrev værket "The Principles of Psychology". Han mente, at tanke indbefatter følelser, og henviste til tankestrømmen som det subjektive livs strøm. Men vi har tilegnet os vaner, og disse anvender vi i vores perception, og dermed indvirker de på vores tankestrømme. Når piger og drenge er kønsspecifikt opdraget, har vi altså forskellige vaner og dermed tankestrømme, som også afhænger af køn, og derfor er James' teori om tankestrømme relevant at medtage.

2 Afgrænsning

Igennem barndommen gennemgår vi forskellige udviklingsstadier. I dette speciale har jeg valgt at fokusere på aldersgruppen 10-12 år, dvs. 4.-6.klassetrin.

Dette valg er baseret på følgende vurderinger:

1. Børnene er i denne aldersgruppe blevet bevidste om anvendelsen af konflikter og diskussioner. De er i høj grad opmærksomme på, hvad de tænker og oplever.
2. De er på dette stadie ikke fuldt ud i stand til at udnytte eller bevidst manipulere, *på lang sigt*, i forbindelse med konflikter og diskussioner. Det gør undersøgelsens mulighed for at nå til en realistisk konklusion større.

Jeg vil koncentrere mig om de *sociale* aspekter ud fra en grundlæggende holdning om, at man ikke kan udforske den biologiske forskel² alene. De biologiske anlæg har desuden ikke nogen mening, før de bliver fortolket socialt og kulturelt, fordi det handler om hvilken holdning, vi hver især vælger at opdrage vores børn ud fra, og hvad samfundet giver disse biologiske anlæg af betydning. (Harriet Bjerrum Nielsen og Jørgen Lorentzen 2007)

Netop fordi den kulturelle og sociale indvirkning på de biologiske anlæg er så væsentlig, og har så stor betydning for de to køns adfærd, har jeg valgt at se på den *kulturelle* og den *sociale* indvirkning igennem opvæksten. Det er den sociale verbale adfærd, som er et kernepunkt i min problemformulering, og da den sociale verbale adfærd affødes af den sociale og kulturelle adfærd, er disse dermed af vital interesse.

Som udgangspunkt har jeg valgt at beskrive køn og alder generelt. Der er, som bekendt, ingen regel uden undtagelser, men variationen er som ovenfor beskrevet større indenfor pige- eller drengegruppen, end den er mellem de to grupper.

Jeg har ligeledes valgt kun at undersøge problemstillingen i skolen. Dvs. jeg undersøger kun de diskussioner og konflikter, der opstår i skoletiden og som løses i skoletiden i klassesammenhæng. Det kan være såvel i pauserne som i timerne.

Valget af undersøgelsesstedet skete fordi konflikterne oftere opstår i større sammenhæng – klasser på mellem 18-30 elever, fordi begge køn er vel repræsenteret, og fordi løsning af konflikter og håndtering af diskussioner er en del af de sociale mål i grundskolen jf. Undervisningsministeriet.

² Ifølge hjerneforskningen er der meget stor variation inden for gruppen af drenge og gruppen af piger. En hurtig dreng er langt mere udviklet med hensyn til hjernens modenhed end en langsom pige. Man kan derfor ikke udviklingsmæssigt skelne mellem de to grupper. (Theresa Schilhab, neurobiolog, pædagogikken og den grå masse, artikel 2007) Den biologiske forskel er derfor svær at udforske isoleret.

Jeg har valgt en interviewundersøgelse med interviews af fire lærere. For at få større mulighed for at kunne analysere ud fra denne undersøgelse, har jeg valgt fire forskellige skoler, så der ikke er risiko for, at det er én skoles politik eller ideologi, der skinner igennem lærernes adfærd, håndtering eller synspunkt.

3 Teoretisk beskrivelse af den kønsspecifikke socialisering

Det er vigtigt at se på både den sociale og den kulturelle indvirkning, der er på de to køn, dvs. hvordan opdrages de – den sociale indvirkning, og hvilken indvirkning får samfundets syn – kulturens indflydelse, på de to køn.

Den franske filosof og feminist *Simone de Beauvoir* lavede i 1949 et opgør med tidens fremherskende biologiske kønsdeterminisme med sin skelsættende tese "*Man fødes ikke som kvinde – man bliver det*" (Simone de Beauvoir 1949). *Beauvoir* benægtede ikke, at der er genetiske og anatomiske forskelle på nyfødte piger og drenge, men hun mente, at kvinder og mænd er født med samme potentialer og udvikler sig forskelligt på grund af omverdenens måde at tackle de to køn på.

Vores kultur, og dermed det sociale miljø vi opvokser i, bestemmer i høj grad børnenes adfærd og dermed også deres kønslige adfærd.

Det er både den overordnede kultur, der hersker i den vestlige verden, herunder også Danmark, samt de enkelte subkulturer der bestemmer vores adfærd. Med subkulturer forstås den kultur, der hersker i de enkelte hjem og de enkelte områder - hjemme hos mor og far, hjemme hos bedsteforældrene, de enkelte beboelsesområder, skolen, byen og den del af landet man bor.

Når man undersøger, hvordan kønnet konstrueres socialt, er det vigtigt at dele denne konstruktion op i to sfærer. Disse sfærer er hhv. kulturens indvirkning og den sociale opdragelse. De er påvirket af hinanden, men det er vigtigt, at de bliver analyseret hver for sig. Dette fordi de er forskellige påvirkninger med forskellige virkemidler. Kulturens indvirkning har virkemidler på familien som normer, roller, forhandling, krav, forventninger, straf og

belønning. Socialiseringen via opdragelsen virker på barnet gennem identifikation, tilknytning og objektrelationer.

3.1 Kulturens indvirkning

3.1.1 Kulturens historie

Litteraturen beskriver kulturens indvirkning som nedenstående:

Vi har siden menneskets oprindelse været forskellige afhængig af, om vi var mand eller kvinde, og det har vi, mere eller mindre ubevidst, overført til vores børn. Det var i tidernes morgen en naturlig overførelse, der var nødvendig for overlevelse.

Mændenes rolle var oprindeligt at skaffe mad, gå i krig, for føden eller retfærdigheden, sørge for bosteder etc. og overordnede beslutninger derom. Kvindernes rolle var børnefødsler, opdragelse og madlavning. Og disse roller blev videreført til børnene afhængig af, om man var pige eller dreng.

Drengene lærte fysiske gøremål og løsningsorienterede opgaver, mens pigerne lærte emotionelle gøremål, hvor de fik brug for at udvikle empatiske evner som, hvordan man fødte børn og opdrog dem, eller hvad man gjorde for, at maden smagte godt.

Mændene og dermed drengene skulle sjældent forholde sig til, hvordan de havde det psykisk – det var ofte vigtigt ikke at gøre det, når de f.eks. var i krig eller skulle finde nyt bosted. Derimod lærte de, hvordan de kunne løse de fysiske problemer, der opstod – fange og nedlægge aftensmaden eller finde bosted, der er ledigt og tæt på f.eks. vand og mad. Den løsnings/målorienterede side blev anvendt og lagt vægt på hos mænd.

Kvinderne og dermed pigerne skulle sjældent forholde sig til de fysisk løsbare problemer, men derimod hvordan de psykisk skulle forholde sig – hvordan har jeg det i min graviditet, hvordan har mit barn det, hvad synes jeg mit barn skal lære – derfor blev den empatiske side anvendt, og lagt vægt på hos kvinder.

(Ovenstående er sammenskrevet fra Dorte Marie Søndergaard 1994, Svend Aage Madsen 2006 samt Bente Rosenbeck 1987)

3.1.2 Kulturen som kønskultur

Køn er et overvejende socialt og kulturelt fænomen, man tilegner sig igennem opvæksten.

"Man kan ikke vælge ikke at blive forstået i forhold til køn i kulturer, hvor køn er et gennemgående konstruktionselement i den sociale orden" (D. M. Søndergaard 1994:46)

Man identificerer sig med sit køn, som bl.a. konstrueres ud fra de normer, der eksisterer i det samfund, man lever i. Man er i det samfund, man er omgivet af, påvirket af mange forskellige faktorer, som er med til at danne og nuancere de kønsopfattelser, der er i de enkelte samfund, og derfor varierer kønsforskelle fra kultur til kultur. Børn opfatter meget tidligt, at der er forskel på drenge og piger – både hjemme og ude i samfundet, for påvirkningen er en daglig faktor, der er en del af vores måde at være sammen på.

For at blive betragtet som normal i den kultur, man lever i, skal man overholde de normer og regelsæt, der eksisterer i denne kultur. Det sociale køn kommer dermed til at ligge i performativiteten i både mikro- som makromiljøet³. Dvs. den opdragelse de to køn får via vores valg af udsagn om andre menneskers adfærd – "han er godt nok sej" og "hun er rigtig fin", beskriver den adfærd, der videreføres og opfattes som i orden, mens udsagn som "han opfører sig som en bøsse", "hun er en rigtig tomboy" beskriver den adfærd, der forkastes, og opfattes som ikke acceptabel i samfundet. Barnets identitet dannes ud fra forældrenes måder at agere kønsspecifikt på i forskellige situationer. (J. Butler 1990)

Børn bliver en spejling af de roller, samfundet tildeler henholdsvis mænd og kvinder, og som kommer til udtryk, når de taler med hinanden. Det er blandt andet gennem observationer og kommunikation, at individer lærer at være feminine og maskuline.

"Drenge lærer blandt andet at være aggressive og konkurrenceorienterede og opmuntres til at stole på sig selv. Piger derimod lærer blandt andet at sætte

³ Jf. Lev. Vygotskij er mikromiljøet det interpersonelle miljø som forældre, bedsteforældre og andre der er i tæt kontakt med barnet. Makromiljøet er det ydre miljø som læringsstederne f.eks. børnehave og skoler.

pris på forbindelsen med andre mennesker og at vise følsomhed, omsorg og forståelse.” (L. Urth Olsen, 2001:20)

Man kan med andre ord sige, at drenge lærer at være mål- eller positioneltorienterede og piger lærer at være emotionelt- eller relationsorienterede. Drengene orienterer sig i forhold til deres position til andre, hvor piger orienterer sig i forhold til deres relation til andre.

Kulturens indvirkning har derfor stor betydning for vores kønsbestemte adfærd. Vi lærer vores børn via de normer og holdninger, der er i samfundet, at vi skal opføre os på bestemte måder for at blive accepteret. Vi lærer, at drenge skal opføre sig på én måde, og piger skal opføre sig på en anden måde for at blive integreret i samfundet.

3.2 Socialiseringen via opdragelsen

Når vi taler socialisering via opdragelse, er det også en del af kulturen, da vi opdrager via vores normer og holdninger, som vi har med os fra egne forældres opdragelse og kulturen omkring os. Via disse påvirkninger danner vi vores egen børneopdragelse. Og ofte er denne opdragelse ganske tæt på de normer og holdninger, der findes i samfundet og den opdragelse, vi selv fik, selvom det ikke sker bevidst.

Det er derfor nødvendigt at se på teorier, der undersøger det psykologiske og sociale miljø i familien, som f.eks. objektrelationsteorier, der er baseret på mikroindflydelsen⁴, for at se på de to køns forskellige opvækstvilkår.

3.2.1 Objekt/relation

Chodorow's tilknytningsteori handler om forholdet mellem moderen og barnet. Identificeringen forbindes i vores samfund med kønsidentitet, hvilket vil sige, at datteren identificerer sig med sit køn via relationen med moderen, mens

⁴Mikroindflydelsen er jf. Vygotskij indflydelsen fra det interpersonelle miljø, mikromiljøet, som forældre eller andre der er i stor kontakt med barnet.

sønnen derimod er nødt til at identificere sig med en ide om det mandlige, ved en afstandstagen fra det kvindelige.⁵

Datteren identificerer sig med moderens køn, og datterens fokus i identificeringen bliver dermed på det relationelle. Sønnen identificerer sig med ideen om det mandlige, og sønnens fokus i identificeringen bliver dermed på det positionelle i forhold til ideen om det mandlige via en afstandstagen fra det kvindelige. I sønnens identificering, skifter han derfor princip for interpersonelle relationer og fravælger de sider af relationen, som er tætte og vælger derfor at have relationer med en vis afstandstagen og adskilthed. (N. Chodorow 1978)

Vi har en forskellig opfattelse af og forventninger til de to køn og deres adfærd, og det er forældrenes, ofte primært moderens i de første år, percipering og integrering af dette, der gør sig gældende, når barnet lærer, hvordan han/hun skal danne sin kønsidentificering. Og da forventningerne fra omgivelserne er forskellige afhængig af køn, får de to køn forskellige orienteringer. Piger bliver jf. ovenstående relationsorienterede og drenge bliver jf. ovenstående positionelt orienterede.

3.2.2 Kønssocialisering

Forældre og andre, der er tæt på barnet, og dermed opdrager/vejleder barnet, har derfor en afgørende indflydelse på barnets opfattelse af køn.

Socialisering og identitetsdannelse er en proces, hvor vi hver især skaber mening og struktur i vores liv. Som baby finder vi vores kønsidentitet ud fra en mening, vi prøver at skabe ud fra det at tilhøre forskellige køn. (Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991)

Vi har siden oprindelsen af mennesket lært forskelligt afhængigt af vores socialisering og vores køn. Vores socialisering har altid været kønsspecifik, og der er selv i dag forskelle på opdragelsen af de to køn i vores socialisering - selvom forskellen langsomt er ved at udligne sig, så begge køn får en opdragelse, der ligner hinanden mere end for bare 50 år siden.

⁵ "Because all children identify first with their mother, a girls gender and gender role identification processes are continous with her earliest identifications and a boy's are not. (...)a boy must categorize himself as someone apart" (Nancy Chodorow 1978:174)

Men der er dog stadig en tendens til, at vi via socialiseringen generelt accepterer, at normen er, at vores sønner klarer sig med fysiske metoder og vores døtre med emotionelle metoder.

Kvindernes orientering er mod intimsfæren, mod familien, hvor betydningen af *hvem* man er understreges, mens mænd orienterer sig mod offentligheden, hvor det i højere grad er, *hvad* man gør, det tæller. (O. Togeby 1985)

Via denne adfærd hos mor og far lærer pigerne at organisere relationer og drenge at organisere handlinger/positioner.

Bjerrum Nielsen og Rudbjerg kalder denne måde at forvente en kønsspecifik adfærd på, for kønssocialisering. Kønssocialiseringen er en tilpasning, hos de to køn, af roller ud fra omgivelsernes opfattelse. Piger bliver altså pigede, og drenge bliver altså drengede, fordi omgivelserne forventer det af dem.

Drengene har fået ros, når de har opført sig "drenget", og piger har fået ros, når de har opført sig "piget" ud fra forældrenes opfattelse af, hvordan hvert køn skal opføre sig. Har de ikke opført sig som forventet, er det enten blevet ignoreret eller straffet. *"Fordi begge køn gerne vil accepteres af andre og derved blive en del af et socialt fællesskab, prøver de at opfylde rolleforventninger, som omgivelserne har til dem."* (Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991:13)

Forældre opdrager eller vejleder altså deres børn forskelligt, afhængig af børnenes køn, i kraft af den opdragelse/vejledning de selv har fået som børn. Forældre køber f.eks. forskelligt legetøj afhængig af, om det er en dreng eller pige, og mange forældre beskriver deres spædbørn med kønsstereotyper - drenge er eksempelvis store, stærke og aktive, og piger stille, små og fine. (J. Wood 1994) Og det har stor betydning for den forskel, der er på børnenes adfærd, om de er drenge eller piger. Det har dermed ligeledes betydning for børnenes egen opfattelse af henholdsvis deres eget, som det andet køn og dermed også den adfærd der tillægges de to køn.

Socialiseringen har altså en meget afgørende rolle for, hvad barnet lærer at være gennem forældre og bedsteforældre, og pædagoger og lærere. De

lærer at udfylde en kønsbestemt rolle ved at internalisere de normer og holdninger, som mikromiljøet har.

Denne kønsbestemte opdragelse/vejledning foregår ofte ubevidst via tillagte vaner, som er erhvervet fra barnsben via egne forældre. Forældrene tillægger dermed ikke bevidst børnene en kønsrolle, men handler lavbevidst⁶ ud fra den psykiske struktur, som de har lært.

3.3 Konklusion på kulturens indvirkning og socialiseringen via opdragelsen

Vores kultur og socialisering er af overordentlig stor betydning, når vi taler adfærd igennem opvæksten. Det tillærte i vores barndom følger med os livet igennem via vores identifikationer og de forventninger som vi møder og dermed de vaner, vi tillægger os.

De to køn får via deres forskellige opvækst både en forskellig egen identifikation og en forskellig vejledning/opdragelse, hvilket giver en forskellig adfærd og oplevelse, som ses allerede fra de er helt små. Kønnen er dermed performativt og produceres via gentagen adfærd og talehandlinger.

Når de er i alderen 10-12 år, har de derfor generelt også et forskelligt syn på verden og dermed også en forskellig adfærd.

3.4 De to køns forskellige opvækst

Kønnsforskningen har bl.a. vist nedenstående:

3.4.1 Generelt for begge køn

Børn i 10-12 års alderen er i det, man kalder præteenagealderen – en overgang fra barn til teenager. Det er forskelligt både afhængigt af køn, pigerne bliver generelt teenagere før drengene, og individ hvornår de går fra at være præteenagere til at blive teenagere.

⁶ Lavbevidst: Det vi normalt ikke tænker over, men som vi kan tage frem hvis vi vil. (Lars Henriksen 2006)

Når børn i denne alder diskuterer, slås, dyrker sport, morer sig etc., er det ofte meget intenst. De får grineflip, diskuterer med hele kroppen og får nye sensuelle/seksuelle følelser for første gang, som opleves meget kraftigt. De bliver generelt mere optaget af realiteten – hvad sker der hos mig, og hvad sker der ude i verden hos andre. Og de skelner typisk bedre mellem dig og mig, og reflekterer i denne sammenhæng også mere over de relationer, de har.

3.4.2 De to køns forskelligheder

De to køns forskelligheder i denne alder kommer ifølge kønsforskningen generelt til udtryk på nedenstående måder:

I legen organiserer piger relationer, mens drenge organiserer handlinger. (S. Aa. Madsen 2006, foredrag)

Piger lærer igennem organiseringen af relationer at identificere sig med mange flere følelser – både svage og stærke. Der er en naturlig tilgang til de forskellige følelser, og det styrker relationerne både positivt som negativt.

Pigernes indbyrdes forhold bliver ofte dybere og mere komplekse, og de foretrækker dyader i en større gruppe. Drengenes forhold forbliver de samme, og de foretrækker generelt større grupper frem for dyaderne eller triaderne.

Konflikterne mellem pigerne bliver typisk på det personlige plan, da piger benytter intimitetsstrategier, mens drengenes konflikter ofte bliver imellem grupper, da drengene benytter magtstrategier. Dvs. drengene lægger vægt på gruppesolidariteten, mens piger ser gruppen som et netværk af intime relationer. (Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991)

Både piger og drenge har regler, men pigernes regler i relationerne er ofte mere forhandlingsmulige og dermed foranderlige, hvilket giver større bevidsthed om eget ansvar for de normer, der gælder. Veninder får større betydning for pigerne, når de kommer i teenagealderen, der sker noget i deres indbyrdes relationsforhold.

For drengenes vedkommende sker der kun lidt i deres indbyrdes relationsforhold, nogle få bliver nære venner, men venskaberne er hele tiden i forhold til en større gruppe.

Drengene har et særligt magthierarki, hvilket sætter balancen i gruppen og dermed også venskaberne. Dvs. de finder gerne sammen med ligesindede - de dominerende i gruppen danner venskaber indbyrdes, mens de mindre dominerende danner venskaber indbyrdes. At være medlem af en gruppe er ofte vigtigere for en dreng i den alder end at have et venskab med en anden dreng. (Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991)

Det modsatte er tilfældet for en pige, for hende er det meget vigtigt at have en god veninde med et nært relationsforhold, hvorimod at være medlem af grupper er mindre vigtigt, hvis de har et nært venindeforhold. Pigerne har også magthierarkier, men de udfolder sig oftest i forhold til de små grupper.

Relationerne og status ændrer sig dog hele tiden i både pige og drengegruppen i denne alder. Status og dermed relationer ændres med udviklingen, da de qua udviklingen udforsker andre sider af sig selv og andre, og derfor skaber nye venskaber.

Drenges udelukkelse er ofte åbenlyse og kontante ved trusler og slåskampe, mens pigernes udelukkelse generelt er mindre åbenlyse og knap så kontante. Dette både fordi pigerne ikke er så kontante og "ud"agerende som drengene. Men også fordi udelukkelse for drengenes vedkommende er fra en større gruppe, hvor det bliver meget tydeligt, at en dreng udelukkes af et fællesskab, mens udelukkelse for pigernes vedkommende ofte er fra en dyade eller triade, og udelukkelsen bliver derfor ikke så tydelig, da hun i de fleste tilfælde har mulighed for at vælge andre at være sammen med.

Pigerne bliver kropslige i deres indbyrdes kontakt - kram, holde i hånd, holde om hinanden etc. Det gør drengene ikke på samme måde, de har dog, som de altid har haft, en fysisk kontakt med hinanden via slåskampe/brydekampe og nærkontakt i alle former for sport.

Deres formål med den indbyrdes kontakt er derfor på to vidt forskellige planer. Pigerne formål er intimitet, mens drengenes formål ofte er konkurrence- og magtpræget.

I denne intimitet og smågruppe sammenhold træner pigerne deres socio-emotionelle kontakt - personlige forhold til andre. Pigerne får altså træning i socio-emotionelle færdigheder, som har betydning for personlige forhold, fordi de siger: lad følelserne komme.

Det bliver i denne periode sværere for drengene at kommunikere med pigerne, da de ikke på samme måde træner deres socio-emotionelle kontakter eller færdigheder. De får altså sværere ved intime relationer, hvor følelser er involverede.

(Ovenstående er sammenskrevet hhv. fra H. Bjerrum Nielsen og M. Rudbjerg 1991, Sv. Aa. Madsen 2002, 2005, 2006 samt fra egne iagttagelser gennem de sidste 5 år)

3.4.2.1 Konklusion på de to køns generelle forskelligheder

Man kan altså overordnet sige, at den forskellige generelle adfærd giver sig til udtryk på følgende måder: Drengene er mere "ud"agerende i deres generelle adfærd – fysisk samvær, fysiske konflikter, dominans, konkurrence og magt, og pigerne er "ind"agerende i deres generelle adfærd – intimitet, konflikter på personligt plan og træning af socio-emotionelle kontakter.

Denne forskellige adfærd burde så ligeledes give sig til udtryk på forskellige måder når de kommunikerer.

4 Teoretisk beskrivelse af verbale håndteringer med praktiske eksempler af kønnenes forskellige verbale håndteringer af diskussioner og konflikter

Der er tre faktorer, der uddyber, detaljerer og nuancerer vores følelsesliv i vores interaktion med andre. De tre faktorer er vores non-verbale kommunikation, vores verbale kommunikation og vores intonation når vi verbaliserer.

De har alle tre stor betydning for vores forståelse af hinanden. I interaktionen har den verbale faktor dog en større betydning for voksne, mens den non-verbale faktor og intonationsfaktoren har en større betydning for børn indtil omkring 15 års alderen.

Det er selvfølgelig derfor vigtigt at se på alle faktorer, når man interagerer. Det er dog ofte svært at forholde sig til de non-verbale- samt intonationsfaktorerne, da der ikke tages samme hensyn til disse faktorer, selvom de ofte er meget tydelige og sande. De er nemlig sværere at gøre til genstand for diskussion, da vi ofte ikke er bevidste om vores non-verbale signaler eller intonation.

Vi anvender sproget som førende kommunikationsmiddel, også selvom børn ofte tager det non-verbale og intonationen mere alvorligt end det verbale. Men vi er heldigvis i den situation, at børnene ofte bruger den verbale faktor til at checke forståelsen af de non-verbale- og intonationsfaktorer af. Det kan derfor godt lade sig gøre at undersøge den verbale faktor i forbindelse med børns interaktion.

Vores sproglige adfærd afspejler vores følelsesmæssige, oplevelsesmæssige og tankemæssige adfærd, og derfor afspejler den den generelle adfærd hos de to køn.

Man er derfor nødt til at se på kønnenes forskellige udviklings vilkår, for derudfra at kunne danne sig et overblik over, hvad det er, der gør, at drenge og piger kan have forskellige opfattelser af, hvad der sker i diskussioner og konflikter.

Drengenes/mændenes rolle er oprindeligt, som ovenfor beskrevet, ikke at forholde sig til hvordan de har det, men at komme med en løsning, og

pigernes/kvindernes rolle er oprindeligt at være empatiske og socio-emotionelle. Det viser sig også tydeligt i deres kommunikation.

(Ovenstående er sammenskrevet hhv. fra artikler i "Sprogpsykologi – udvalgte kerneemner" 2004, "På sporet af sprogpsykologi – 12 artikler om sproglighedens psykologi" 2005, Lev. Vygotskij 1982, H. Bjerrum Nielsen og M. Rudbjerg 1991 samt egne iagttagelser gennem de sidste 5 år)

4.1 Den verbale forskel mellem de to køn

4.1.1 Vaner og sprog

Menneskers tænken og adfærd er et bundt af vaner, som vi tilegner os igennem vores opvækst⁷. Vanerne dækker vor opfattelse af ting vi ser, hører og føler. Det vi under et kalder perception, handler også om vaner vi hver især har indøvet gennem livet ved at forstå, hvad vi ser. Tanken eller perceptionen har indvirkning på sproget, og sproget har indvirkning på tanken og perceptionen. (W. James 1890)

Lev. Vygotskij mente, at sproget er et socialt fænomen, og at vi bruger talen til at få styr på vores tanker. Tanker er internaliserede sociale forståelser af verden. Samtalen kan derfor bruges til at udvikle nye tanker og forståelser med.

Vygotskijs overordnede teori var baseret på fire principper: 1. Børn konstruerer deres viden om verden, 2. Udviklingen kan *ikke* isoleres fra den sociale og kulturelle kontekst, 3. Læring kan fremme udvikling og 4. Sprog spiller en *afgørende* rolle i den kognitive udvikling. (Lev. Vygotskij 1982)

Det fjerde princip er i denne forbindelse mest interessant. Når vi ser på vores drenge som værende *store* og *stærke* og vores piger som *små* og *fine*, giver vi dem forskellige måder at tænke på. Og da en del af vores tankestrøm

⁷ "The most important general property of the thinking and behavior of people is, that each person is a bundle of habits" (James 1890:104).

stammer fra perciperinger, bruger vi vores tale til at få styr på nogle af vores tanker. Dette giver os et vanemæssigt kønsbestemt sprog.

Den sociale adfærd har dermed større indflydelse på, hvordan barnet udvikler sig – både socialt og sprogligt, end de evner vi er født med.

Via denne videregivelse *parentes* vaner og holdninger ind i bevidstheden, og det er dem, som hovedsagelig bestemmer de voksnes indstilling til omverdenen og til sin egen tilværelse.

Forholdet mellem tanke og ord repræsenteres ikke ved en ting men ved en proces. Men vi bruger som nævnt talen til at få styr på vores tanker.

Så når vi taler kønsdiskussioner, kan opmærksomheden på den forskellige anvendelse af sproget være af stor vigtighed i forbindelse med en forståelse af det andet køn.

Når vi, som to forskellige køn, har lært at være på to forskellige måder, er vores tanker forskellige og dermed også vores følelser, og vores livs tankestrømme er forskellige både som individer men også som køn. Vi tilegner os derfor forskellige vanemæssige måder at tænke og tale på afhængig af vores køn. Vi tilegner os forskellige vaner via de vaner og regler, der eksisterer i den familie og i det samfund, vi lever i.

4.1.2 Kønskulturelt sprog

Det er forskelligt fra person til person og fra køn til køn, hvordan vi perciperer, tænker, oplever og føler i interaktion med andre.

Men vi forstår jo alligevel at kommunikere med hinanden, og i mange tilfælde forstår vi også delvis hinanden. Det er, fordi vi indenfor samme kultur har nogenlunde samme forståelsesramme. Og sandsynligheden for at forstå hinanden er større, hvis det er samme køn, som har interaktionen, da vi er opdraget indenfor samme subkulturs kønsforskellige opfattelse. Subkulturen er i dette tilfælde ment som samme kønskultur.

Vi lærer forskellige betydninger, af mange ord og udsagn, forskelligt afhængig af om vi er piger eller drenge. Da vi som nævnt identificerer os gennem vores køn, kan vi altså bruge sproget på en "kønnet måde", som giver det andet køn

en fornemmelse af vores køn. Kvinder bruger ofte sproget på en kønnet måde ved at tale intimt og ud fra følelser, også kaldet en feminin stil, og mænd bruger sproget på en kønnet måde ved at tale non-verbalt eller direkte og med sikkerhed, også kaldet en maskulin stil. (L. Urth Olsen 2001)

Denne måde at bruge sproget på læres igennem måden at opdrage/vejlede på. Dvs. det er forældrenes måde at anvende sproget, der vanemæssigt videreføres til barnet. Og barnet identificerer sig, som nævnt ovenfor, med sit eget køn, og dermed også eget køns vanemæssige måde at tale på. Så når mor har lært at være socio-emotionel i sin måde at tale med andre på, viderefører hun det til sin datter, og når far har lært at være kort uden emotionelle aspekter i sin talemåde, viderefører han det til sin søn.

4.1.3 Kønsmæssig opfattelse af sprog

Afhængig af vores perception og forståelse kan vores forbindelser være forskellige – også kønsmæssigt.

Når vi perciperer og forstår, har vi lært at gøre det på to forskellige måder – nemlig positionelt som dreng - han identificerer sig via sit køn, og relationelt som pige - hun identificerer sig via sine relationer til andre. (N. Chodorow 1978)

Vi forstår noget ved at forbinde det med noget andet, som vi kender. (J. Hermann, 1992) Børn forstår ud fra deres opfattelse og forståelse af hvad der sker omkring dem. Så det, vi forbinder med noget andet, er dermed også kønsrelateret.

Vores forudforståelse/viden eller kendskab til det andet køn og dets oplevelser, tanker og følelser er begrænset, og ordenes betydning er forskellig fra køn til køn. Derfor er betydningen, generelt, forskellig afhængig af, om vi er dreng/mand eller pige/kvinde. (L. Urth Olsen 2001)

Som eksempel kan nævnes kvinders bogstavelige opfattelse versus mænds non-bogstavelige opfattelse af ord, der bruges i almen samtale som f.eks. betydningen af ordet "nu". Kvinder opfatter typisk betydningen som indenfor meget kort tid f.eks. 10 sekunder, hvorimod mænd generelt har en noget

længere tidsopfattelse af ordet. Fordi vi opfatter ordet forskelligt, opfatter vi også udsagn forskelligt.

Menneskets bevidsthed formes af den konkrete livssituation, og den spiller derfor direkte ind ved den betydningstilskrivning⁸, personerne foretager i dialogen. De to køns forskellige livssituationer har derfor stor betydning i dialogen.

Det er svært at forholde sig i diskussioner uden forudforståelse/viden.

Man kan derfor sige, at når de to køn taler, er deres perception, forudforståelse, oplevelser, tanker eller viden derfor ud fra to forskellige verdenssyn. Disse består af erfaringer, som kommunikationen refererer til, hvilket gør det sværere at forholde sig i kønsdiskussioner eller konflikter, som nævnt i ord eksemplet "nu" ovenfor.

4.1.4 Kønsrelateret kontekst

Ordnes betydning er kontekst⁹betinget – de får betydning i de kontekster/sammenhænge vi befinder os i. F.eks. betyder ordene "bitch" og "fuck" ikke det samme i de unges verden som den gør i de voksnes verden. Når unge er i en kontekst udelukkende sammen med voksne, bruger de derfor heller ikke de disse ord på samme måde - i flæng, som de ville gøre i en kontekst, hvor de kun var sammen med jævnaldrende, hvor disse ord tilskrives en anden betydning. Fordi vi også bruger sproget som en måde at give hinanden en fornemmelse af os.

Konteksten er også kønsrelateret, ordene der bruges i kvindesammenhæng kan være forskellig fra de ord, der bruges i mandesammenhæng. Et eksempel på ord, der ofte kun bruges i kontekster for mænd, kan således være i en reklame for "thansen" som sælger dæk, fælge etc. Den er primært henvendt til det mandlige køn med mandlige roller og prototypiske mandlige udsagn i reklamen. Deres slogan er "thansen, så kører det for dig!" og "alt bliver tuset uden alufælge". Anderledes forholder det sig, når der reklameres for cremer,

⁸ Betydningstilskrivning: Den måde man forstår det der siges på.

⁹ Konteksten skal ses som den kultur, subkultur etc. vi bevæger os indenfor.

ordene/begreberne som ”blød, lækker og rynkeudglattende” er kvindeprototypiske udsagn i kvindelige kontekster og er således også henvendt til kvinder.

De to køn opfatter deres roller via observation af almen opførsel, men også via læring af de kommunikative evner. Denne læring giver dem to forskellige syn på verden. De lærer altså at tænke og tale ud fra deres observationer af de forskellige verdenssyn og anvendelse af sproget hos de to køn.

Som man kan se i eksemplerne på reklamerne ovenfor, bruges der hårdere ord som ”tøset” og betydninger som i begrebet ”alufølge”, når reklamen henvender sig til det mandlige køn, og der bruges blødere ord, som er mere omsorgsgivende og følsomme som ”blød og lækker”, når reklamen henvender sig til kvinder. Den generelle opfattelse i vores kultur er nemlig, at mænd er *hårde*, og kvinder er *bløde*, både når vi taler og når vi tænker på dem som køn – kvinder er bløde at røre ved – de har bløde former og blød hud - mænd er hårde at røre ved – de har hårde muskler.

4.1.5 Kommunikationsstrategier

Bjerrum Nielsen og Rudbjerg henviser til forskellige kommunikationsstrategier med følgende:

”Pigers og drenges psykologiske orientering viser sig med andre ord som forskellige kommunikationsstrategier – som vi måske kan kalde henholdsvis en intimitets- og en magtstrategi. Pigernes strategi er at etablere et erfaringsfællesskab, drengenes strategi er at føre nye ting ind i samtalerne for at overbyde de andre (kammerater eller læreren). (...). Når pigerne er interesseret i at deltage, kommer de kun igennem, hvis drengene ikke er det. Hvis drengene er interesserede i at komme til orde, bliver pigerne overdøvet både af drengenes stemmestyrke og af deres større pågåenhed. (Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991:188)

Da pigerne træner deres socio-emotionelle kontakter og færdigheder i etableringen af et erfaringsfællesskab, får de trænet deres følelsesmæssige kommunikative evner og psykologiske indsigt qua deres evne til at relatere sig

med og i forhold til andre. Drengene derimod får ikke trænet deres kommunikative evner på samme måde, da de ikke altid kommunikerer for at forstå hinanden, men oftere for at overbyde hinanden.

Netop fordi de to køn anvender forskellige strategier, skal der være en vis opmærksomhed på disse strategier.

Hovedpointen er dog, at de to køn allerede i grundskolealderen har lært at anvende forskellige kommunikationsstrategier.

Som nævnt i beskrivelsen af de to køns opvækst ovenfor gør følgende sig gældende: *Konflikterne mellem pigerne bliver på det personlige plan, da piger benytter intimitetsstrategier, mens drengenes konflikter ofte bliver imellem grupper, da drengene benytter magtstrategier.*

Denne forskel i deres kommunikationsstrategier er en vigtig pointe i forbindelse med konflikter mellem de to køn, for sandsynligheden for at drengene diskuterer ud fra en opfattelse af, at konflikten er mellem grupperne, og pigerne diskuterer ud fra en opfattelse af, at konflikten også, eller sandsynligvis primært, er personlig, er stor. Man kan sige, at drengene taler overvejende positionelt – de taler ud fra deres køn, ”sådan gør man, når man er dreng”, og pigerne taler overvejende relationelt – de taler om de relationer, de har til hinanden, ”sådan gør man, hvis man vil have et godt forhold til hinanden”.

Opsummeret kan man, ud fra ovenstående, udlede at kulturen og socialiseringen igennem opvæksten kan danne basis for kommunikationens selektion, og at den kønskultur, der eksisterer i den kultur man opvokser i, derfor er med til at danne basis for kønskommunikationens selektion.

4.2 Praktiske eksempler på den verbale forskel

Men er det så kun i teorien disse forskellige vaner og kønsmæssige opfattelser samt kommunikationsstrategier udspiller sig, eller er det også i praksis?

Jeg har, som nævnt, nedskrevet de eksempler, jeg er stødt på, i min undervisning af børn i den alder, som har givet mig anledning til at undersøge,

hvorvidt de to køn har forskellige måder at kommunikere på i diskussioner og konflikter. Nedenstående tre eksempler er derfra.

4.2.1 Boldspil i en sjette klasse

Der er stor forskel på drengenes og pigernes boldspil – der er mange teorier og forskninger om, at drengene er bedre til boldspil end pigerne.

Når de to køn spiller fodbold, er det primært de fysiske kommunikationsregler, som ligeledes er magtstrategier, der gælder for drengene og de relationelle kommunikationsstrategier, som ligeledes er intimitetsstrategier der gælder for pigerne. Drengene koncentrerer sig om spillet, og det at vinde spillet, mens pigerne koncentrerer sig om personerne på banen og deres indbyrdes forhold.

Et eksempel på disse forskellige kommunikationsregler oplevede jeg i en 6. klasse:

Klassen spiller ofte fodbold og har opdelt sig i drengene mod pigerne. Men deres forskellige spillemåder gav nogle uligheder i fodboldkampen.

Drengene tog det op i timerne, fordi de mente, at pigerne spillede alt for blødt og skulle have for mange specialregler såsom flere målmænd, ingen øgenavne undervejs, en hensyntagen såsom at ingen bolde måtte "tyres", og når man alligevel ramte, skulle man sige ordentlig undskyld til hinanden. De mente heller ikke, at pigerne angreb, men kun stod nede i målet 7-8 piger ad gangen hele tiden, og de "klynkede" hele tiden, fordi en bold havde ramt dem, og de måske havde fået et rødt mærke.

Pigerne mente, at det var fair, for piger er ikke så gode til fodbold som drenge, og de var heller ikke så stærke som drenge og kunne derfor ikke tyre eller angribe, fordi drengene alligevel tog bolden fra dem med det samme. Men generelt havde pigerne et stort problem, som ofte stoppede kampene. De mente, at drengene ikke *mente det*, når de sagde undskyld, fordi de havde ramt pigerne.

Drengene var helt uforstående overfor deres problem. De mente, at de hurtigt tacklede situationen ved at sige undskyld i forbifarten, på vej til næste mål, og at der altså ikke var tid til at stoppe kampen for at sige undskyld, for noget som de ikke mente var et problem, det kunne man godt gøre hurtigt, for pausen var jo kun på tyve minutter, og så kunne de bruge hele pausen på at diskutere, om de nu mente deres undskyldning eller ej.

Pigerne derimod mente, at det var af yderste betydning at få det afklaret, for ellers kunne man ikke stole på hinanden, eller vise hinanden at man faktisk respekterede hinanden.

Vi talte derefter om, hvad man kunne gøre for at undgå denne situation, og drengene kom hurtigt med løsninger som "hvis vi skal spille, skal samme regler gælde for alle" og "vi kan benytte de internationale regler for fodbold". Pigerne ville ikke rigtig være med til det, for drengene var stærkere og hurtigere, og så var det unfair. Det vigtigste issue for dem var nu, at der skulle være regler for, hvornår man sagde undskyld, og at det *altid* skulle være en undskyldning, som de mente uanset, om det stoppede kampen. Det var ikke lige, hvad drengene syntes om, men de gik med til det.

Drengene gik altså ikke op i det personlige men i den overordnede kamp mellem to hold, mens det personlige var i stor fokus hos pigerne: at sige undskyld kan gøres på mange måder, og det pigerne var ude efter var en personligt ment undskyldning, mens drengene mente, at det var nok, at ordet "undskyld" blev sagt. Måden ordet blev sagt på, var ikke i fokus hos drengene, mens det altså var en stor del af pigernes oplevelser og tanker. Hvis nu bare drengene kunne forstå, at de altså skulle tage sig tiden til det, og sige det personligt, "som om de mente det", så ville kampen have været anderledes, og kampene ville ikke stoppe hele tiden.

Pigernes fokus var på det personlige følelsesmæssige plan via respekt for og tillid til hinanden, og drengenes fokus var på hvilket hold, der vandt kampen.

Drenge lærer at være konkurrenceorienterede og opmuntres til at stole på sig selv. Piger derimod lærer at sætte pris på forbindelsen med andre mennesker og at vise omsorg og forståelse. (L. Urth Olsen 2001)

Drengenes behov for konkurrence er her vigtig, og pigernes behov for at vise omsorg og forståelse er her vigtig for de to køn i diskussionen.

Konflikter imellem piger er på det personlige plan, mens konflikter imellem drenge er mellem grupper. Pigerne gik efter det personlige, nemlig det at "drene ikke sagde undskyld, som om de mente det" og drengene efter konflikten mellem grupperne nemlig det, at "pigerne stoppede kampen".

C.F. Shannon og W. Weaver (1964) mente, at succeskriterierne for en vellykket kommunikation er, at modtageren må kunne opfange de afsendte signaler, må tilskrive dem en informationsværdi, udlede den samme betydning af informationerne, som afsenderen har lagt i budskabet for derefter at handle i overensstemmelse med det afsendte budskab.

For at få en vellykket kommunikation, er det derfor nødvendigt, at begge parter tænker nogenlunde i samme baner, men det var ikke tilfældet i denne sag. Der var dermed stor risiko for, at kommunikationen ikke lykkedes, da de "talte fra hhv. "øst"/kvindekøn og "vest"/mandekøn"

Denne forskel på kønnenes oplevelse og forståelse af situationen var altså vigtigt at være opmærksom på, da det blev diskuteret i klassen. De to køn oplevede en hel del af det, der skete undervejs i kampen på to forskellige måder, og fik dermed også en overordnet forskellig oplevelse af kampen. De diskuterede dermed også ud fra deres køns forskellige livssyn og fokus.

Jeg blev, først efter diskussionen var overstået, opmærksom på, at det ville være smart at tage udgangspunkt i forskelligheden mellem kønnenes indgangsvinkel eller fokus, ud fra deres forskellige livssyn, og ikke kun de forskellige oplevelser af kampen.

Hvis jeg, på nuværende tidspunkt, tager udgangspunkt i teorien, havde dette været en god indgangsvinkel for, at hver part kunne få mulighed for at få større forståelse for, hvad der sker for den anden part i situationen, og

dermed ud fra forståelsen få mulighed for at kunne løse nogle af de problemer, der opstår hos hvert køn, i fællesskab. Når de har forståelse for hinanden, kan de bedre finde en løsning, som begge parter kan acceptere.

I ovenstående tilfælde kunne det være en fordel for pigerne at blive opmærksom på, at drenge spiller på en anden og mere hårdhændet måde, fordi de synes det er sjovere at være mere fysiske, bruge deres kræfter og vinde, og ikke fordi de får lyst til at tyre en bold i hovedet på pigerne. Og det kunne være en fordel for drengene at vide, at pigerne gerne vil spille, fordi de gerne vil være sammen med drengene, og den kontakt de har under kampen, er derfor vigtig for pigerne.

For at få forståelse for deres forskellige indgangsvinkel til kampen, kunne det altså have været en fordel, at de fik forklaret, hvorfor hvert køn så forskelligt på, hvad der var vigtigt i kampen, dvs. piger er mere socio-emotionelle og fokuserer på de sociale relationer, og drenge er mere fysiske og magtstrukturerede og fokuserer på at vinde.

Måske det ikke kommer som en direkte overraskelse for dem, men der kommer ord på, hvad der foregår af forskellige tanker og følelser hos de to køn, som altså i sidste ende ofte kan give en forskellig oplevelse af det skete.

Verbalisering og forklaring af de forskellige tanker og følelser, og dermed oplevelser hos de to køn ville altså, jf. teorien, oplevelser og senere tankespind, have været en vigtig information for de to køn i 6. klasse, da de ville have fået en mulighed for at se fremtidige diskussioner og konflikter ud fra en anden forståelse for hinandens forskelligheder.

4.2.2 De to køns forskelligheder i en fjerde klasse

Et andet eksempel på de to køns forskelligheder i diskussioner havde jeg i en 4. klasse. Jeg underviste, fordi der var problemer blandt pigerne. Problemerne var svære at få op til overfladen, fordi pigerne havde svært ved at tale om deres problemer i forum, og holde ordet når de havde det, så det strakte sig over flere undervisningsgange.

Drengene blev meget hurtigt rastløse allerede første gang og ville lave noget andet. Som flere af drengene påpegede, så "gad de altså ikke blive ved med at høre på pigernes problemer, fordi de bare blev ved med at tale om det samme". Pigerne blev sure på drengene, når de påpegede ovenstående og mente, "at de heller ikke forstod noget som helst, og at man ikke bare kunne rende rundt, som de gjorde og pande hinanden en, de skulle altså have tiden til at tale om det".

Hurtigt blev det besluttet, at drengene gerne måtte tegne samtidig med, at pigerne diskuterede, og de gik straks i gang.

Efter ca. tyve minutter hver gang kom en af drengene, - der var tale om forskellige drenge, i tanke om lignende problemer, der faktisk var blandt drengene, og det endte hver gang op med, at det blev en diskussion, som alle var med i og forholdt sig til – bare i hver deres gruppe.

For selvom de havde meget lignende problemer, udfoldede disse problemer sig på hver deres måde i grupperne. Løsningerne endte også med at være tæt på hinanden men med hver deres endelige tackling af problemerne i form af forskellige verbale løsninger. Drengenes hurdle var overhovedet at *tale* om problemerne, og ikke handle fysisk, og pigernes hurdle var at tale om det i *forum* og ikke i små grupper.

At problemerne var svære for pigerne at tage op i forum, støtter Bjerrum Nielsen og Rudbjergs teori om, at piger har svært ved at holde ordet i forum, da de er vant til at tale om deres tanker og følelser i mindre grupper, og ofte lader sig overdøve af drengene, da relationerne ofte betyder mere for dem end at holde ordet.

De har brug for at pleje deres emotionelle relationer, hvilket er sværere i store fora, da eksponeringen bliver en anden, og indflydelsen, både negativ som positiv, på relationerne kan dermed blive mere omfangsrige, og det er derfor sværere at overskue evt. konsekvenser af relationerne.

Drengene var altså ikke i første omgang i stand til, på samme måde som pigerne, at levere et følelsesmæssigt problem, "drenge mellem drenge", uden at der var blevet åbnet op for "posen med følelser" i forum. De havde brug for at være i rummet en tid, måske for netop at give sig selv plads til at kunne

rumme de mange følelser, der fløj hen over bordene, og give sig selv lov til at tænke og reflektere over nogle situationer, der var sket for dem, inden de selv kom med lignende problemstillinger.

Dette kan tolkes som en usikkerhed overfor, hvordan problemerne kan tackles to personer imellem, samt hvordan de rent verbalt kan tackles, og måske også en usikkerhed, i det hele taget, overfor det at tale om følelser to personer imellem.

Da drengene ikke træner deres kommunikative emotionelle evner, som pigerne gør, er de måske også mere usikre i sådanne forum, og det kan tænkes, at de har brug for at få sat ord på, fra andre, inden de selv går i gang. Det er vigtigt at lægge mærke til, at i drengenes konfliktløsninger spiller relationelle hensyn også en rolle.

Drengene er vant til at tackle diskussioner med "overbydninger" og dominans, for at være noget i de andre drenges øjne, eller imellem grupper. (Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991) Deres fokus, i forhold til diskussioner og konflikter, er selvfølgelig derfor sjældent "dreng mellem dreng" men "gruppe mellem gruppe", samt en overbydning af det allerede sagte.

Ovenstående diskussioner startede ofte op med overbydninger såsom "vi gider ikke at høre på pigernes problemer igen, kan vi ikke lave noget andet", "Nej hvad med at pigerne går et andet sted hen og taler, så kan vi lege herinde" "ja, eller vi kan gå udenfor og spille fodbold" "Årh ja, så vil jeg være førstevælger på det ene hold" etc.

Men de endte altså i sidste ende ikke ud i overbydninger, når først der var et forum dertil, og når der var taget hul på problemet. Drengene var i disse situationer meget seriøse i deres verbale konfliktløsning, og var meget interesserede i at få sat deres personlige grænser, samt prøve at forstå hinanden.

Drengene har også brug for at indgå i sikre fællesskaber, men de er ikke så tilbøjelige som piger til at skabe og vedligeholde relationsorienterede fællesskaber. Og de har brug for at få plads og rum til at skabe de individuelle sikre relationer, der netop kan skabes i de timer, hvor der er åbnet op for at

tale om følelsesmæssige relationer. Og denne opmærksomhed er gavnlig for begge køn.

De to køn imellem har mulighed for at se det andet køn tackle problemstillingerne på en anderledes måde, end de selv ville have tacklet dem på, og de får øjnene op for forskellighederne i måden at tænke og handle på. De får samtidig mulighed for at forstå det andet køn bedre samt deres udsagn.

4.2.3 Kønssocialiseringens verbalisering i en sjette klasse

Et tredje eksempel på at kønssocialiseringen udmønter sig i deres verbalisering er fra en 6. klasse: Jeg valgte at have et par gange i min undervisning, hvor jeg talte med henholdsvis pigegruppen og drengegruppen hver for sig.

Da jeg talte med drengegruppen, var et af deres store problemer, at de ikke følte sig set eller hørt af deres klasselærer. De mente, at han altid afbrød dem, når de talte for deres sag, og at han ofte anklagede dem for, at de fandt på ting og sager, som ikke var sande, især i forbindelse med de to gruppers uoverensstemmelser.

Deres opfattelse af lærerens tackling af pigerne i sådanne sager, som i øvrigt senere blev verificeret af pigerne, var at han altid hørte dem til ende og ofte tog deres parti, fordi han mente at kunne stole på, hvad pigerne sagde.

Lærerens svar var, at han mente, at drengene ofte kom med overdrivelser eller det modsatte – havde pigerne beskyldt drengene for noget, mente han, at drengene havde gjort det, men ikke ville indrømme, at de havde gjort, hvad de blev beskyldt for. Hans holdning var generelt, at man bedre kunne stole på pigernes udsagn, da de var tættere på sandheden. Og drengenes udsagn ofte indeholdt løgn og opfindelser.

Drengene fik altså ikke lov, i disse situationer, at tale deres sag ud fra deres køn, ej heller blev deres oplevelser af situationerne taget alvorligt. Der er helt sikkert mange grunde, som også hentes fra fortiden, til at læreren ofte valgte denne tackling. Men det er for drengene, og måske også for pigerne, som

ligeledes var opmærksomme på denne forskelsbehandling, en stor frustration at se sit køns oplevelser nedvurderet i forbindelse med diskussioner, der delte kønnene i to.

En større forståelse for og udforskning af de to køns forskellige opfattelser af diskussioner og konflikter hos læreren ville have været rigtig givtig for klassens samarbejde og forståelse for hinandens køn.

Ligeledes ville der have været større mulighed for lærerens forståelse af drengenes adfærd, og muligheden for at handle anderledes, med et fokus på selve situationen og kønsforskellen, ville have været mere givtigt for både børnene og læreren, da der er stor sandsynlighed for, at det ikke afstedkommer frustrerede drenge, der ikke føler sig set eller hørt.

"Forældrerådgivningen får flest henvendelser fra drengeforældre i alderen 10-13 år. De mener ikke, deres børn får den støtte, de har behov for – de føler sig udset som syndebuk og mener, de får skylden for alting."

(Forældrerådgivningen 2006/11)

Læreren i ovenstående eksempel opfylder ikke de behov, drengene har for at føle sig hørt, og drengene mener, de får skylden for alting. Og det kan bl.a. henledes til, at de ikke træner deres socio-emotionelle kontakter og færdigheder som pigerne, som nævnt ovenfor.

Og da drengene ikke får trænet den emotionelle side, får de heller ikke trænet den emotionelle *verbale* side, når de i diskussioner med læreren kommer til kort, og afvises fordi de ser på konflikten på en anden måde – "vi ser på konflikten ud fra at finde en løsning hurtigst muligt og går ikke op i følelser". Hvis læreren havde givet sig tid til at høre begge parter i konflikterne, ville han have haft mulighed for at få større forståelse for drengenes udsagn, og hvorfor de kom med evt. opfindelser eller det, han definerede som løgn.

4.2.4 Egne erfaringer

Min generelle erfaring, ud fra min undervisning, er, at drengene er rigtig godt med i de almene diskussioner, som ikke inkluderer for mange følelser, og de er ofte meget klare i deres meninger, og de er ofte de mest udfarende i disse diskussioner, men bliver det for følelsesladet, ender deres diskussioner ofte op i trusler eller afvisninger af diskussionen og dens formål.

Pigerne er mindre fremtrædende end drengene, ser ofte det personlige, dvs. hensigter, i konflikterne og har sværere ved at tage ordet, og holde det, men kommer de først i gang i forum og eksponerer deres meninger, har de ofte dybere psykologisk indsigt. Pigerne tænker meget i følelser og på hvad andre tænker, mens drengene er fokuseret på egne tanker og løsninger.

Det giver en forskellig oplevelse hos hhv. drenge og piger, og giver derfor flere konflikter, hvor konflikterne ofte ender med at handle om *synet* på konflikten mere end selve konflikten, og løsning derpå. Konflikten ender nemlig ofte op med en diskussion af *intentioner* bag, *hvad* der skete, og *hvordan* det skete.

Jeg har erfaring med, at drenge, i alderen 10-12 år, er i stand til at håndtere konflikter, men håndteringen er en anden end pigernes håndtering. Drengene er mere fysiske, både rent håndteringsmæssigt ved hjælp af fysisk afreagering som at slå, sparke eller true non-verbalt. Men også rent verbalt ved udsagn som "jeg har bare lyst til at pande ham en" og "jeg ville bare give igen". I en 6. klasse, jeg underviste, startede mange af diskussionerne, for drengenes vedkommende, med et "indspark" af, eller overbydning med, fysiske trusler eller udsagn. Men de gik som regel over i en mere verbal løsning, når de havde "leveret" den fysiske trussel.

Men når man ser på drengenes fysiske måde at håndtere mange af konflikterne på, er det også vigtigt at være opmærksom på, at drengene generelt opholder sig mere i fora, der handler om fysiske udfordringer, og brug af deres fysiske kræfter, som den sport de udøver og deres indbyrdes

lege – krig og rollespil, som de fleste lege er i denne alder, er derfor også en større del af drengenes hverdag, end det er af pigernes hverdag.

Pigerne opholder sig i mindre grupper der, fra de er ca. 9 år og opefter, bruger meget tid på at tale sammen og dermed pleje deres relationer, og der er sjældent fysiske udfoldelser involveret. Og når de fysiske udfoldelser er involveret, har de en absolut mindre betydning i forhold til det emotionelle forhold. De holder af at diskutere med og bekræfte hinanden.

4.2.5 Opsummering

Mine iagttagelser, i de tre eksempler, er subjektive bedømmelser, men det er praktiske eksempler fra det virkelige liv, hvor køn har været i centrum, og hvor jeg har set det ud fra et kønsmæssigt perspektiv.

En fortolkning af forskelligheden, ud fra mine oplevelser og erfaringer sammenstillet med teorien, er, at drenge arbejder med konflikter for at komme ud af dem, dvs. de arbejder med det faktuelle, og de arbejder for at finde en løsning hurtigt. Pigerne arbejder med konflikter for at være i dem, dvs. de arbejder med hvordan vi har det med hinanden og konflikten.

Min hypotese er derfor:

Drengene arbejder udadrettet, og pigerne arbejder indadvendt, når de er i diskussioner og konflikter.

Man kan med andre ord sige at drengene arbejder sags/målorienteret og pigerne arbejder relationsorienteret.

Men er det så kun min erfaring og hypotese, der hænger så godt sammen med teorien, eller oplever andre også dette i deres undervisning? Dvs. oplever andre undervisere også, at drenge arbejder udad og piger indad – er det det, der sker i konflikter? Og hvis det er, tager man så, som underviser, hensyn til denne forskellighed i løsning af konflikter.

For at få en indsigt i dette, har jeg valgt at interviewe fire forskellige klasselærere.

5 Kvalitative interviews af lærere om deres opfattelse af drenges og pigers verbale håndtering af konflikter i praksis

5.1 Tematisering og metodevalg

Jeg havde flere overvejelser i forbindelse med gennemførelsen af de fire interviews og valgte at benytte Steinar Kvaales "retningslinier for gennemførelse af forskningsinterview", da jeg før har anvendt hans metode, og jeg mener, han giver en god indføring i både *hvad, hvorfor og hvordan* både overordnet teoretisk men også via nogle praktiske eksempler.

*"Forberedelsen er afgørende for interviewets interaktion og resultat. Inden der tændes for båndoptageren, er der vigtige dele af undersøgelsen, der bør være på plads. Interviewets centrale spørgsmål drejer sig om hvad, hvorfor og hvordan: **hvad** – indhente forhåndsviden om det emne, der skal undersøges; **hvorfor** – formulere et klart formål med interviewet; og **hvordan** – være fortrolig med forskellige interviewteknikker og beslutte, hvilke teknikker der skal benyttes i undersøgelsen."* (S.Kvale 1994:131)

Hvad: Jeg har via teorien, og egne oplevelser som satte nysgerrigheden i gang, indsamlet en forhåndsviden om emnet, som interviewet skal omhandle.

Hvorfor: Mit formål med interviewene er at få afklaret, om der er rigtighed i min hypotese om, at drengene arbejder udadrettet og pigerne indadvendt når de er i diskussioner, og for at finde ud af om både børn og lærere forholder sig til denne forskel i håndteringen af diskussioner og konflikter, der sker i skoletiden.

Hvordan: Ifølge M. Brenner, J. Brown and D. Carter (Interpreting qualitative data 1985:7) er det kvalitative interview som et forskningsværktøj meget fleksibelt, og det kan beskæftige sig med flere former for emner på flere forskellige detaljerings niveauer.

Jeg har valgt en kvalitativ undersøgelse, da det qua de forskellige detaljerings niveauer giver den interviewede mulighed for at fortælle om de oplevelser, tanker, og følelser der dukker op undervejs i interviewet, samtidig med at interviewerens får mulighed for en større tolkning ud fra det sagte.

Det er vigtigt at have plads til sensitiviteten – følsomheden overfor emnet, for det er i den mellem-menneskelige interaktion i kvalitative interviews, hvor der er plads til sensitiviteten, at jeg kan indhente viden om den interviewedes oplevelser, og forståelse. Da forståelsen er emnet, jeg vil belyse, er det kvalitative interview den optimale måde at undersøge ovennævnte problemstilling.

Jeg har ud fra ovenstående valgt at interviewe tre lærere, som jeg ikke kender for at minimere påvirkning af forudgående kendskab i den personlige interaktion under interviewet. Den fjerde lærer kender jeg, og har arbejdet sammen med, da jeg har undervist i en klasse han var klasselærer for.

"En interviewundersøgelse er et moralsk foretagende. Den personlige interaktion i interviewet påvirker den interviewede, og den viden, interviewet producerer, påvirker vor forståelse af menneskets situation." (S.Kvale 1994:115)

For at minimere eventuelle forestillinger om hvad jeg helt præcist var ude på - om der var en bestemt dagsorden, eller om de nu skulle sige noget bestemt for "at bestå", valgte jeg at skrive en intro til interviewundersøgelsen, bilag 1, hvor jeg skrev, at det handler om at fortælle om deres egne oplevelser. Samtidig fortalte jeg om forløbet af interviewet og min videre behandling af det optagede.

I et kvalitativt interview er det vigtigt at være opmærksom på, at der også kan være non-verbale faktorer undervejs, som er vigtige at tage højde for, fordi de

kan sige noget andet end den verbale del, og de så derfor kan være forstyrrende bias – idet den verbale faktor så ikke altid er den sande kommunikation. Men det var ikke muligt for mig at optage på video, så jeg valgte at optage på diktafon, så der var mulighed for at høre tonefald, pauser og evt. vaklen eller tøven.

5.2 Etiske overvejelser inden undersøgelsen

Det er vigtigt, at den viden jeg søger ikke kun har en videnskabelig værdi, men også er med til at forbedre de menneskelige vilkår. Det er derfor vigtigt at overveje, hvilke fordelagtige konsekvenser undersøgelsen skal have.

Jeg har i dette tilfælde valgt at interviewe lærere af flere årsager:

Min primære årsag er, at jeg har lavet interviewguiden, så det vil være muligt, ud fra lærernes svar, at undersøgelsen kan give et resultat, som lærere kan bruge i deres undervisning af børn.

Den anden årsag er, at det er nemmere at se den diskuterede problemstilling udefra, dvs. som lærer, der ikke har været med i konflikten, og derfor ikke har følelser, strategier etc. involveret.

Den tredje årsag er, at man som voksen har større mulighed, rent erfaringsmæssigt, for at kunne skelne årsager til konflikter fra hinanden, og samtidig har større potentiale for at kunne huske situationerne bedre.

De fordele der herudfra er mulighed for at få, er undersøgelsens resultat, som forhåbentlig kan give lærere en anden indsigt i deres daglige omgang med elever i 10-12 års alderen, både fordi indgangsvinklen er via læreren, og fordi muligheden for at opnå en forståelse af, hvad der foregår i diskussioner og konflikter hos børn i denne aldersklasse derfor er større, qua teorien, lærernes oplevelser og mine analyser af samme.

Jeg valgte at tage kontakt, via venner, med en kort forespørgsel, og hvis de i dette tilfælde samtykkede, kontaktede jeg dem via mail, hvor jeg påhæftede en intro til interviewundersøgelsen, bilag 1. Dette fordi interviewpersonerne skulle have mulighed for, ud fra introduktionen, at tænke over om de stadig var interesserede, og derefter kunne de vælge eller fravælge at kontakte mig. Det sandsynliggjorde en større entusiasme hos dem, som vendte tilbage.

Fortroligheden er en vigtig faktor at være opmærksom på, og jeg har i denne undersøgelse valgt at give lærernes udtalelser nummereringer, dvs. 1, 2, 3, 4 i stedet for deres navne. Alle fire interviews er vedlagt som bilag. De citater, jeg anvender direkte i forbindelse med analysen har jeg anført med blå i hvert bilag. Interviewene er ligeledes optaget og gemt.

I bilag 1, intro til interview, har jeg klargjort, at det kun er vejleder, medvejleder og censor, der får adgang til citater eller transskription, og hvis det skal bruges yderligere, sker det ikke uden forud indhentet samtykke fra deltageren. Derved minimeres risikoen for mulige konsekvenser for deltageren.

5.3 Interviewsituationen

Det var vigtigt at være opmærksom på både de muligheder og de bias, der kan opstå i den menneskelige interaktion.

"Forskningsinterviewet er en særlig form for menneskelig interaktion, hvor der udvikles viden gennem dialog. (...)Det er i en forskningssammenhæng op til interviewerens på kort tid at skabe en atmosfære, hvor interviewpersonen føler sig sikker nok til at kunne tale åbent om sine oplevelser og følelser. Dette medfører en hårfin balance mellem kundskabssøgen og iagttagelse af de etiske aspekter ved emotionel menneskelig interaktion. Samtidig med, at der opfordres til personlige udtryk og følelser, må interviewerens undgå, at interviewet udvikler sig til en terapeutisk situation, som han eller hun måske ikke er i stand til at håndtere." (S. Kvale 1994:130)

Alle interviewdeltagere fik på forhånd mit intro (bilag1), og var derfor informeret om, at det handler om at fortælle om egne oplevelser. Jeg havde

desuden lavet en interviewguide, som jeg fulgte for at undgå en situation, som blev terapeutisk.

Jeg valgte dog at være åben for uddybninger, yderligere diskussion eller refleksion af emnet, hvis jeg eller deltageren under interviewet fandt det nødvendigt.

Jeg valgte ligeledes at stille supplerende spørgsmål når jeg, undervejs, var i tvivl om deres udtalelser. Dette gjorde jeg med åbne spørgsmål¹⁰ eller spørgsmål som "Skal det forstås som" eller "mener du ...". Sidstnævnte spørgsmål er ledende, men gøres for at undgå for meget egen tolkning efter interviewet.

Jeg eksplorerer via hypotesetestning, og det var derfor ligeledes vigtigt med en interviewguide, således at min hypotese blev testet på samme måde hver gang.

5.3.1 Opbygning af interviewguide

5.3.1.1 *Briefing*

En briefing af interviewets forløb inden start af diktafon giver mulighed for en roligere deltager, som får en dagsorden at forholde sig til, så jeg valgte at briefe deltageren og høre om eventuelle spørgsmål eller kommentarer, inden diktafonen blev tændt.

5.3.1.2 *Forberedende spørgsmål*

Jeg ville starte interviewet med et forberedende spørgsmål, om hvilket klassetrin vi skulle tale om af to grunde – dels for at spore deltageren ind på interviewet og dels for at få mulighed for at se forskellen mellem 4. og 6. klassetrin.

¹⁰ *Åbne spørgsmål*: Spørgsmål der indledes med *hv-ord* "der åbner interviewpersonen og ordene kommer således ud af interviewpersonen" (K. Strand 1998:162)

5.3.1.3 Indledende spørgsmål

Derefter ville det være relevant med lidt "opvarmning" inden selve hypotese testningen. Jeg ville derfor udforme nogle indledende spørgsmål, som handlede om den sidste konflikt, de skulle løse i klassen, hvem der tog den op, hvad vedkommende sagde, og hvad deltageren sagde, samt om konflikten blev løst.

Dette både for opvarmningens skyld, men også for at spore dem ind på selve tankerne om køn, diskussioner og løsning af konflikter.

5.3.1.4 Spørgsmål – problem og hypotesetestning

Hvad angik hypotesespørgsmålene skal interviewet i følge Steinar Kvale indeholde righoldige, specifikke og relevante svar fra den interviewede "*jo kortere spørgsmålene er, jo længere er interviewpersonernes svar*" (S. Kvale 1994:149).

Jeg prioriterede at få længere svar og valgte derfor korte præcise spørgsmål. Da jeg som nævnt hypotese testede, sørgede jeg for, at spørgsmålene tematisk forholdt sig til min hypotese.

For at opnå dynamikken mellem en hypotese testning og en åben dialog, ville jeg først stille et ledende spørgsmål, som derefter gav mulighed for at stille et åbent spørgsmål.

Mit forskningsspørgsmål eller min hypotese var hvorvidt: *drengene arbejder udadrettet, og pigerne arbejder indadvendt, når de er i diskussioner og konflikter.*

Denne abstrakte formulering kunne føre til mange forskellige opfattelser og misforståelser og skulle derfor enten forklares, eller også var det nødvendigt at lave spørgsmålet om til dagligsprogsform i form af interviewspørgsmål som "Oplever du, at piger og drenge håndterer diskussioner og konflikter på forskellige måder?",

"Hvis ja, hvordan oplever du deres forskellige måder at håndtere diskussioner/konflikter på?", "Oplever du, at der opstår en ubalance i

diskussionerne eller konflikterne på grund af deres forskelligheder?” og ”Hvis ja, hvilken forskellighed og hvordan kommer disse til udtryk?” Jeg valgte at omformulere spørgsmålene for at undgå så mange bias, i forbindelse med en forklaring, som muligt.

Jeg var ligeledes interesseret i, om læreren tog hensyn til, og talte med børnene om denne forskellighed, og i så fald hvordan, og udformede derfor disse spørgsmål på samme måde som ovennævnte

5.3.1.5 Supplerende spørgsmål

Jeg udslusede mit interview med nogle supplerende spørgsmål, som skulle give mulighed for at specificere eventuelle forskelle, eller ligheder, de måtte være kommet i tanke om undervejs, samt en mulighed for at tænke yderligere over den omtalte forskel mellem de to køn og ytre eventuelle flere tanker og/eller refleksioner.

Udslusningen var ligeledes for at se, om de havde kommentarer efter en yderligere refleksion om kønsforskellen i diskussioner og konflikter og i givet fald hvilken samt for at se, om denne kønsforskelse måske havde en anderledes karakter end først antaget.

5.3.1.6 Debriefing

Efter slukning af diktafonen debriefede jeg og gav dem mulighed for eventuelle yderligere spørgsmål eller kommentarer.

Den endelige interviewguide kan ses i bilag 2.

5.3.2 Interviewets kvalitetskriterier

Kvale har opstillet nogle kvalitetskriterier for interviews. Disse kriterier har både indflydelse på kvaliteten af selve interviewet men også på den senere analyse. Kriterierne kan, hvis der tages hensyn til dem under interviewet, give færre bias og en mulighed for en større forståelse hos interviewerens af den interviewedes svar og situation. Kriterierne ser således ud:

Kvalitetskriterier for interview

- Omfanget af spontane, righoldige, specifikke og relevante svar fra den interviewede.
- Jo kortere interviewerens spørgsmål og jo længere den interviewedes svar er, desto bedre.
- I hvilken grad intervieweren forfølger og afklarer meningen med relevante aspekter af svarene.
- Det ideelle interview fortolkes i vid udstrækning under interviewet.
- Intervieweren forsøger at verificere sine fortolkninger af den interviewedes svar i løbet af interviewet.
- Interviewet er "selvkommunikerende" – det er en historie, der er indeholdt i sig selv og ikke kræver mange yderligere kommentarer og forklaringer.

Som nævnt ovenfor valgte jeg, at mine spørgsmål skulle bestå af dynamikken mellem en hypotese testning og en åben dialog, og derfor stillede jeg et ledende spørgsmål, som derefter gav mulighed for at stille et åbent spørgsmål, som gav den interviewede mulighed for relevante men spontane og righoldige svar.

Mine spørgsmål var korte og præcise, og det var de samme, jeg benyttede hver gang, også selvom den interviewede undervejs kom lidt ud af kurs, og endte et helt andet sted end hvor vi begyndte. Det betød ligeledes, at jeg var nødt til at anvende forfølgningen og afklaringen flere gange under interviewet, ligesom jeg verificerede de fortolkninger, jeg blev opmærksom på, at jeg lavede undervejs med spørgsmål som "dvs.?" og "kan jeg tolke/forstå det som....?" Alle fire interviews forløb som et selvkommunikerende interview – jeg sørgede for ikke at afbryde samt holde en kunstpause efter endt ytring hos

den interviewede, dvs. kun forholde mig non-verbalt, under svarene, med nik og smil¹¹, og da mine spørgsmål lagde op til, at de skulle tale ud fra egne erfaringer, hukommelse og refleksioner, blev det meget hurtigt selvkommunikerende.

5.3.3 Interviewpersonerne

Jeg interviewede fire lærere, som alle var uddannede, og som alle havde fungeret som lærere i nogle år. Alderen spændte fra sidst i tyverne til i midten af halvtredserne. De var alle fra Sjælland – en fra Sydsjælland og tre fra Nordsjælland. Tre af dem arbejdede på folkeskoler, og en arbejdede på en privatskole.

Da der er flest kvindelige skolelærere, og da disse gerne ville deltage, blev det tre kvindelige lærere og én mandlig lærer. De tre kvindelige lærere kendte jeg ikke, hverken personligt eller deres skoler, men jeg anvendte venner til at spørge på de skoler, de kender.

Den mandlige lærer og dennes skole kender jeg, da jeg har arbejdet sammen med ham i forbindelse med min undervisning i kommunikation i en klasse på skolen. Den klasse han er interviewet om, er ikke den klasse jeg har undervist.

Jeg valgte at anvende ham af to årsager:

Dels er han en mand, og da emnet jo netop handler om de to køns forskellige måder at håndtere konflikter på, var det meget vigtigt, at begge køn blev repræsenteret i interviewene, for hvis vi håndterer konflikter forskelligt som børn, er der stor sandsynlighed for, at vi også gør det som voksne, måske der er en forskel på de to køns måde at håndtere børnenes konflikter. Og i så tilfælde var det interessant at se hvilken forskel.

Og dels ville jeg have mulighed for at kunne tolke, om mit kendskab til vedkommende havde en betydning for udkommet - dvs. kunne jeg

¹¹ Og så alligevel ikke helt for mine tolkninger af det sagte kørte på en sideløbende "linie". Men jeg var opmærksom på vigtigheden i at så lidt som muligt kom til udtryk i mine non-verbale udtryk.

kommunikere bedre med ham, havde det ingen betydning, eller var hans udsagn for implicite, fordi han kender mig.

Jeg valgte dog, at interviewet ikke skulle handle om en klasse, jeg kendte, da jeg ville undgå bias som f.eks. mit kendskab til de elever, der omtaltes, der kunne medføre en ubevidst personlig personkendskabstolkning fra min side.

De var alle sammen samarbejdsvillige og kom med sammenhængende forklaringer og beskrivelser. Men der var forskel på deltagernes fokus, og der var forskel på deltagernes viden. Læreren i interview 4 havde eksempelvis et stort fokus på, at den skole hun arbejder på, har en politik om at tale "pænt" til hinanden, og dette fokus indgik i alle svarene.

5.3.4 Forløbet af interviewene

Alle interviewene blev gennemført på interviewdeltagerens arbejdsplads. Jeg bad om, at vi sad i et lokale, hvor andre ikke var eller kom ind. Jeg lod deltageren vælge plads først og valgte derefter at sætte mig lige overfor deltageren, så vi havde direkte øjenkontakt men samtidig ikke sad for tæt på hinanden. Dette så de kunne se min aktive lytning via mine non-verbale signaler som smil og nik, og så de ikke følte sig for "intimideret" af mig og min diktafon.

Diktafonen blev lagt på bordet og ikke rørt ved eller set på, foruden når den blev tændt og slukket.

Jeg briefede deltageren om forløbet af interviewet - brug af diktafonen, og hvordan interviewet ville foregå, idet jeg fortalte om spørgsmålene og mindede deltageren om, at det handlede om *deres* oplevelser af og tanker om nogle situationer, som de kunne huske. Derefter afklarede vi eventuelle spørgsmål inden selve interviewets start.

Jeg tændte for diktafonen og stillede spørgsmålene. Som nævnt sørgede jeg for ikke at afbryde samt holde en kunstpause efter endt ytring hos den interviewede, dvs. kun forholde mig non-verbalt, under svarene, med nik og smil.

Jeg stillede alle spørgsmålene i interviewguiden til alle fire, jeg interviewede, for at kunne sammenstille svarene i den efterfølgende analyse. Interviewene

forløb, som nævnt, som selvkørende interviews og uden problemer eller stop undervejs. Der var dog en person der kom ind i lokalet og gik igen med det samme, i to af interviewene, men begge interviewdeltagerne blev ikke særligt forstyrrede, og fortsatte mere eller mindre uanfægtede i samme tråd.

Da jeg var færdig med selve interviewet, slukkede jeg diktafonen og debriefede. De havde alle spørgsmål og var alle interesserede i, hvorvidt deres måde at håndtere børnenes konflikter var i overensstemmelse med forskningen eller forventningen.

Alle fire interviews varede mellem 20 og 35 minutter, er indtalt på en diktafon, og overført til computeren.

6 Analyse, diskussion og konklusion på interviews med lærere

6.1 Analyse og tolkning

Formålet med interviewene var at udvide min viden empirisk om min problemformulering og få testet min hypotese.

Min problemformulering er:

Jeg er nået frem til, at der må findes en forskel på de to køns måder at diskutere på. Den forskel vil jeg undersøge empirisk og teoretisk.

Jeg vil interviewe nogle lærere for at finde ud af, om lærerne også oplever en forskel på de to køns måder at diskutere på, og i så fald hvorvidt lærerne forholder sig til denne forskel i håndteringen af diskussioner og konflikter, der sker i skoletiden.

Min hypotese er:

Drengene arbejder udadrettet, og pigerne arbejder indadvendt, når de er i diskussioner og konflikter.

Jeg har transskriberet interviewene via computeren, og struktureret de enkelte interviews, så overflødige elementer og gentagelser blev elimineret.

"At analysere betyder at adskille noget i dele eller elementer". (S.Kvale 1994:183). For at kunne skille elementer, ud som har betydning for min undersøgelse, har jeg valgt at meningskondensere de interviewedes svar til få ord eller formuleringer, som indeholder hovedbetydningen i det sagte.

6.1.1 Analyse af interviewene i meningskondenseret form

For at kunne analysere hvorvidt lærerne også oplever en forskel og i så fald, hvorvidt de så forholder sig til denne forskel, har jeg meningskondenseret de centrale spørgsmål i min interviewguide, dvs. dem der retter sig mod mine undersøgelser og hypoteser. Der var tre centrale hovedområder, som jeg vil behandle hver for sig med en konklusion på hvert spørgsmål. Til sidst vil jeg lave en samlet overordnet konklusion på interviewene.

6.1.1.1 *Analyse af hovedområde 1*

Mine spørgsmål var:

"Oplever du at piger og drenge håndterer diskussioner og konflikter på forskellige måder?" "Oplever du, at der opstår en ubalance i diskussionerne eller konflikterne på grund af deres forskelligheder?" "Hvis ja, hvordan oplever du deres forskellige måder at håndtere diskussioner/konflikter på?"

Læreren i interview 1 mente, at der er en klar forskel på de to køns måder at håndtere konflikter på: *"Drengene oplever det, som det var denne fysiske konkrete ting der var konflikten, hvor pigerne siger det var måden, du sagde det på"*. Læreren mente at der opstår en ubalance: *"pigerne er bedre til at udtrykke sig verbalt, men pigerne afslutter ikke altid konflikterne mens drengene næsten altid får afsluttet dem"*. Hun mener, at drengene bøjer af eller at de er der hvor de klarer det fysisk."

Jeg tolker ud fra lærerens udtalelser i interview 1, at hun mener der er en forskel på håndteringen: drengene arbejder løsningsorienteret, og piger

emotionelt hvilket også kan tolkes, som drengene arbejder udadrettet, mens pigerne arbejder indadvendt. Pigerne benytter sig af den verbale måde at håndtere konflikter, på mens drengene benytter sig af den fysiske måde at håndtere konflikter. Drengene afslutter konflikterne oftere end pigerne.

Læreren i interview 2 mente også, at der er en forskel på deres måder at håndtere diskussioner og konflikter: *"Drengene vil helst have det overstået hurtigt, de vil bare videre i teksten, og det er noget meget konkret, de tager det fra det sekund det skete"*, mens *"pigerne vil gerne have mere ret og det er mere den medfølelse, de gerne vil have, de har en hel historie og følelser med omkring det."* Læreren mente, at der generelt opstår ubalance i konflikterne: *"pigerne har flere ord for hvad de synes om tingene, drengene bruger ikke så mange ord på at beskrive eller løse en konflikt, drengene lukker hurtigere af - så får han lige én (fysisk) og så får den anden lige én igen, og så er det jo klaret."*

Jeg tolker ud fra lærerens udtalelser i interview 2, at hun mener, at drengene arbejder udadrettet med at mål om at komme ud af konflikten hurtigst muligt. De arbejder løsningsorienteret og ikke emotionelt. Pigerne arbejder indadvendt emotionelt og inddrager en historie dvs. noget der er sket i en tidligere konflikt. Pigerne bruger ligeledes flere ord end drengene, mens drengene hurtigere klarer det fysisk og lukker ned for konflikten.

Læreren i interview 3 mente ligeledes, at der er forskel på deres håndtering af diskussioner og konflikter: *"Pigerne venter på at få lov til at sige noget, mens drengene replicerer prompte"*, og *"drengene har den der mere aggressive form, mens pigerne trækker sig"*. Læreren mente, at der opstår ubalance mellem de to køn i konflikterne: *"det er pigerne, der er den svage part, drengene de er mere beskidte og ubeherskede i sproget og drengene er de stærke – det handler om en hakkeorden"*.

Ud fra lærerens udtalelser i interview 3 tolker jeg, at han mener at pigerne er relationsorienterede og mere opmærksomme på relationen til læreren og de andre. De trækker sig hvilket kan tolkes som at relationen er vigtigere end at få ret. Drengene er ikke relationsorienterede men mere magtorienterede - den aggressive form og den prompte replicering kan tolkes som, at de ikke finder sig i noget og de er nødt til at vise det i form af en grovere form for tale.

Læreren i interview 4 mente også, at der var forskel på de to køns måder at diskutere og løse konflikter: *"Drengene kan komme op og slås så får man talt dem til ro, og så er det overstået, mens pigerne husker som elefanter – jeg synes piger de bærer mere nag end drengene gør"*. Læreren udtrykte ikke sin mening om, hvorvidt der opstod en ubalance mellem kønnene, men talte om enkelte elever der ikke overholdt reglementet.

Jeg tolker ud fra lærerens udtalelser i interview 4, at hun mener, at drengene arbejder med den konkrete konflikt, hvorimod pigerne husker langt tilbage og går mere op i relationen til hinanden. At drengene tales til ro, kan også tolkes som at de gerne vil ud af konflikten hurtigt og derfor regner konflikten som løst, når læreren har talt sin sag – de arbejder udadrettet. At pigerne bærer nag kan også tolkes som de arbejder emotionelt og derfor arbejder indadvendt, både mht. selve konflikten men også mht. tidligere situationer/konflikter.

6.1.1.2 Konklusion på hovedområde 1

Alle fire lærere var enige i, at piger og drenge håndterer diskussioner og konflikter på to forskellige måder.

Man kan generelt sige, at de mener, at pigerne arbejder indadvendt emotionelt og er relationsorienterede. Pigerne inddrager blandt andet tidligere episoder i diskussionen, og taler om emotionelle oplevelser der er indadvendte. De er opmærksomme på relationen til læreren og de andre, ofte mere end at på at få afsluttet konflikten. Pigerne benytter ligeledes den verbale måde at håndtere konflikter på.

Drengene arbejder løsningsorienteret, med det mål at komme ud af og få lukket konflikten, og benytter sig af den fysiske måde at håndtere konflikter på, dvs. at de arbejder udadrettet. Drengene er ligeledes ikke særlig relationsorienterede, men mere magtorienterede - den aggressive form og den prompte replicering der omtales kan tolkes som de ikke finder sig i noget og de viser det i form af en grovere form for tale.

I alle interviewene bekræfter de min hypotese om at drengene arbejder udadrettet og pigerne arbejder indadrettet.

I interview 3 var fokus eller indgangsvinklen en anden, end hos de andre, og det gav anledning til at reflektere over forskellen mellem de to køns opfattelse af de to køn. Læreren i interview 3 var nemlig en mand og havde i hele interviewet en anden indgangsvinkel.

I interview 1 og 2 var de interviewede enige om, at der opstod en ubalance mellem kønnene i forbindelse med konflikterne - pigerne udtrykker sig bedre verbalt og drengene klarer mange konflikter fysisk, men de er bedre til at afslutte konflikter end pigerne.

Læreren i interview 3 mente ligeledes, at der opstod en ubalance i konflikterne, men fokuserede på magtfordelingen – drengene som de stærke og pigerne som de svage.

Læreren i interview 4 tolkede på de enkelte elever, og da jeg undersøger de to køn som generelle grupper kan jeg ikke bruge denne tolkning.

Man kan ud fra ovenstående generelt konkludere, at både min problemformulering og min hypotese blev bekræftet for dette hovedområde.

6.1.1.3 Analyse af hovedområde 2

Mine spørgsmål var:

”Når du håndterer konflikter der opstår i klassen, tager du da hensyn til om det er en pige eller en dreng? Hvis ja, hvordan tager du hensyn til det? Oplever du, at børnene selv tager hensyn til om det er en pige eller dreng de har konflikt med? hvis ja, hvordan kommer det til udtryk?”

Læreren i interview 1 tager hensyn til, om det er piger eller drenge hun taler med: *"jeg har arbejdet med pigerne om du føler det var det der blev sagt eller, om det var det der blev sagt, pigerne skal lære ikke at sige at nu er det slut hvis det ikke er fordi drengene forstår ikke at det ikke er ok når man har sagt det. Med drengene har jeg talt om at man må prøve at løse det på en anden måde end vold"*.

Hun mener at: *"drene mere vil tage hensyn til pigerne, drengene klarer stadig deres indbyrdes konflikter fysisk men det ville de aldrig gøre overfor en pige. Drengene siger ofte "ja, ja" for at komme ud af konflikten."*

Jeg tolker af lærerens udtalelser i interview 1, at hun tager hensyn til om der tales med piger eller drenge; man kan tolke det, som hun behandler det emotionelle, når hun taler med piger, og hun behandler det fysiske, når hun taler med drenge. Drengene tager hensyn til om det er piger eller drenge.

Læreren i interview 2 tager ligeledes hensyn til, om det er drenge eller piger hun taler med: *"jeg forsøger med pigerne, at de ikke fokuserer på alt det udenom og går direkte til sagen, hvor med drengene er det direkte til hvad der er sket"*.

Hun mener, at både piger og drenge tager hensyn til om det er en pige eller dreng de har konflikt med, hun mener ikke, at drengene vil ikke true hvis de har en konflikt med en pige *"og pigerne fortæller ikke på sådan en besværlig måde til drengene, som de gør til dem selv"*.

Ud fra lærerens udtalelse i interview 2 tolker jeg, at hun er opmærksom på om hun taler med drenge eller piger og taler med dem ud fra forskelligt fokus. Begge køn er ligeledes opmærksomme på, om de har konflikt med samme eller det andet køn, og handler forskelligt derudfra.

Læreren i interview 3 mener ikke umiddelbart, at han tager hensyn til om det er det ene eller det andet køn han taler med, men han mener samtidig at: *"ofte så kommer jeg til at være partisk for den svage part(pigerne), men jeg*

prøver at veje sol og vind lige så drengene ikke mærker at det er pigerne jeg tager hensyn til".

Han mener til gengæld at de selv tager hensyn til, om det er en pige eller dreng, de har konflikt med: *"det kan nemmere komme til korporligheder hvis det er drengene imellem, men de er mere ovenpå hvis det er piger, pigerne prøver at få deres aggressivitet op på drengenes niveau".*

Ud fra lærerens udtalelser tolker jeg, at han tager hensyn til, om det er piger eller drenge, han taler med, da han tager parti for pigerne, kan man tolke det som han mener de har brug for hjælp, når der er konflikter. Det har drengene derimod ikke. Begge køn tager hensyn til om det er samme køn eller det andet køn de har konflikter med. Når han mener at drengene er "mere ovenpå hvis det er piger" kan det ud fra citatet sammen med resten af interviewet tolkes, som de ikke har brug for at slå, men klarer det på anden måde.

Læreren i interview 4 mener ikke, at hun tager hensyn til om det er en pige eller dreng hun har med at gøre, og hun mener heller ikke, at børnene selv tager hensyn til, om det er samme eller det andet køn de har med at gøre. Man kan dog se ud fra analysen af hovedområde 1, at hun er klar over at piger og drenge er forskellige i deres måder at håndtere konflikter på. Men hun er i gennem interviewet overbevist om, at det handler om, at kemien mellem parterne passer sammen og at det ligeledes handler om at de har en god tradition for at de taler "pænt"¹² til hinanden.

Jeg tolker ud fra lærerens udtalelser i interview 4, at hun mener at der ikke tages hensyn til kønnenes forskellige måde at håndtere konflikter på, men det handler om kemi og sprogbrug. Som det vil ses af analysen af hovedområde 3, tager hun alligevel hensyn til de to køns forskellige måder at håndtere konflikter på, da hun netop taler med dem om det.

¹² Ordet "pænt" blev ikke defineret og kan derfor i princippet ikke bruges, men jeg tolker det som hun mener at de alle behandler hinanden med respekt.

6.1.1.4 Konklusion på hovedområde 2

Man kan overordnet sige at lærerne tager hensyn til, om det er piger eller drenge, der tales med, bevidst eller ubevidst, og der tales ligeledes ud fra forskelligt fokus. Med piger tages der udgangspunkt i det emotionelle og med drenge tages der udgangspunkt i det fysiske.

De fire lærere tager dog forskellige hensyn, de to første er klar over, at de to køn har forskellige foki i forbindelse med håndtering af diskussioner og konflikter – drengene håndterer kun den nuværende konflikt, og de håndterer dem fysisk, mens pigerne håndterer flere konflikter på en gang verbalt. Den tredje interviewede ser det ud fra en synsvinkel om magt – enten fysisk eller verbale duperinger, og den fjerde mener ikke at tage nogle hensyn, men har faktisk senere i interviewet fokus på at tale med børnene om drengenes fysiske måde at håndtere konflikter på og pigernes måde at blive i konflikten på, hvilket kan tyde på, at hun ubevidst tager hensyn til om det er en pige eller dreng hun taler med.

De tre af lærerne mener overordnet, at drengene er mere fysiske og udadrettede og pigerne håndterer både forrige samt nuværende konflikt og er mere indadvendte, men de tager alle fire hensyn til, om de taler med piger eller drenge ud fra deres overbevisning om at drenge og piger håndterer konflikter på forskellige måder.

Generelt kommer alle fire lærere ind på, at de mener at børnene er opmærksomme på om de har konflikt med samme eller det andet køn, idet de tager hensyn til hvilket køn de taler med og derudfra handler forskelligt. De mener dog at det for børnene ofte foregår ubevidst eller indirekte. Drengene er mere korporlige når det drejer sig om eget køn end når det drejer sig om det modsatte køn. Og pigerne koncentrerer sig om både nye samt gamle konflikter, når det drejer sig om eget køn, mens de kun tager den nuværende konflikt op, når det drejer sig om det andet køn.

Man kan ud fra ovenstående generelt konkludere, at min problemformulering og hypotese blev påvist for dette hovedområde.

6.1.1.5 Analyse af hovedområde 3

Mit spørgsmål var:

"Taler I om kønnes forskellige måder at se/opleve diskussioner og konflikter? Hvis ja, hvordan taler I om det?"

Læreren i interview 1 mente at hun talte meget med dem om: *"at de har forståelsen for at den ene ikke er rigtig, men præsenterer dem for at det er sådan her det bliver oplevet af drengene og så tage snakken om den forskel der er i opfattelsen" "fordi det er forskellig forståelsesramme de har både for hvad en konflikt er og hvornår det bliver en konflikt "prøv at se piger drengene løste konflikten sådan og de er egentlig færdige med det nu"*.

Ud fra udtalelserne i interview 1 tolker jeg, at læreren taler med børnene om den forskellige måde at se diskussioner på afhængig af kønnet. Hun tager både hensyn til, at de ser forskelligt på *hvad* en konflikt er og *hvornår* det opleves som en konflikt. Børnene får mulighed for at se hinandens forskellige måder at agere på i forhold til deres køn. Der fremhæves den ene parts måde at se på konflikter på overfor den anden.

Læreren i interview 2 mener, at de taler meget om at: *"man ser det forskelligt fordi man er så forskellige både køn og mennesker og baggrund, men jeg tænker mere menneskeligt"*. Der tales samtidig med pigerne om, at det kun er denne her konflikt, det handler om og at drengene er mere direkte om hvad der er sket.

Jeg tolker ud fra lærerens udtalelser i interview 2, at hun taler med børnene om forskellige måder at se verden på afhængig af person og opvækst, men der tales ikke om køn i forhold til de enkelte individer. Der fremhæves dog en måde frem for en anden måde at håndtere konflikter.

Læreren i interview 3 mener ikke, man skal tage den slags kønsdiskussioner op i fjerde klasse, da han mener, børnene først er parate i 6. - 7. klasse: *"altså*

6. klasse der ville man begynde at gøre det men 7. klasse der er det langt mere relevant der bliver kønnene også meget mere kønnede". Han er dog samtidig tidligere i interviewet opmærksom på at der er kønsforskel på hvordan de tackler konflikter og mener at: "*I er jo langt stærkere drenge så I må lade pigerne komme til*". Han udtaler, at pigerne er den svage part og drengene er den stærke part.

Jeg tolker ud fra disse udtalelser, at læreren mener de skal være i teenageudviklingsfasen, før de er parate til at tale om og forstå den kønsmæssige forskel, der er i deres måder at opleve diskussioner på. Der er dog samtidig tidligere bemærket overfor de to køn, at de er forskellige i deres konflikthåndtering, og at den ene part er stærkere, men der er ikke fremhævet en måde som værende bedre end den anden.

Læreren i interview 4 mente, at hun nogle gange talte med dem om de forskellige måder at reagere på i forbindelse med seksualundervisningen, men samtidig mente hun, at de ikke reagerede på forskellige måder. Hun fremhæver dog lige inden det fremstillede spørgsmål, at hun: "*har fremhævet drengenes måde at håndtere konflikten*" i deres hurtige måde at blive gode venner igen på. Hun udtaler tidligere i interviewet, at drengene hurtigere bliver venner og pigerne husker og gemmer gamle konflikter. I diskussioner fremhæver hun drengenes måde at håndtere konflikter på overfor pigerne.

Jeg tolker ud fra udtalelserne, at hun taler med børnene om deres forskellige måder at håndtere konflikterne på, men der er ikke særlig stor bevidst opmærksomhed på denne forskellighed, der er snarere en opmærksomhed på, hvad der menes at være rigtigt og forkert.

6.1.1.6 Konklusion på hovedområde 3

De fire lærere er generelt klar over, at de to køn håndterer diskussioner og konflikter på to forskellige måder, og de tre af de interviewede mener også

generelt at noget er bedre end andet. Det bliver derfor til en sammenligning mellem de to køn om hvilket køn der håndterer det godt og hvem der håndterer det dårligt, snarere end en samtale om de forskellige måder at se og håndtere konflikter på. De får med andre ord talt om de to køns forskelligheder i håndtering af konflikter, men måden de taler om forskellighederne bliver til en fremhævelse af en måde og en nedgøring af en anden, og det ser ud til at det er måden, der fremhæves og ikke det at, de har to forskellige måder.

6.2 Diskussion af bias i forbindelse med interviewene

6.2.1 Kønsskellens indflydelse

Kønsskellen viste sig at spille en stor rolle i deres måder at se børnene på. Lærerne i interview 1, 2 og 4 var kvinder og var overordnet enige om, at drengenes måde at håndtere konflikter var at foretrække – når man kun ser på de verbale konflikter og ser bort fra deres fysiske håndteringer. De mente alle tre, at pigerne bruger for meget tid på gamle konflikter, at drengene bøjer hurtigere af end pigerne, hvilket gør at pigerne får det sidste ord, og drengene har ligeledes et større fokus på at komme videre, mens pigerne gerne bliver i konflikterne. Dvs. det er lettere at arbejde med drengene – det tager mindre tid, og der er fokus på *en* ting, nemlig at få løst den nuværende konflikt. Arbejdet med pigerne tager ofte længere tid, og de skal ofte gøres opmærksom på at det kun er denne her konflikt, de taler om.

Læreren i interview 3, som var en mand, havde en anden vinkel. Han så på de to køn som det stærke køn og det svage køn, og han mente, at pigerne havde brug for hjælp i konflikthåndtering da drengene brød ind og overdøvede. Drengene er dem der bestemmer styringen af klassen og dem der får det sidste ord.

Kønsskellen i disse interviews havde dermed en indflydelse på hvordan både børnene opleves men også på, hvordan konflikthåndteringen hos de to køn opleves.

Dette er ikke overraskende i forhold til min hypotese om forskellen mellem drenge og pigers adfærd. Når man som barn ser forskelligt på konflikter og på hinandens køn, gør man det generelt også som voksen. At manden ser på de to køn som det stærke køn og det svage køn bekræfter teorien om at drenge/mænd er positionelt orienterede og at kvinderne ser på de to køn ud fra emotionelle synsvinkler – de går emotionelt ”ind” i konflikterne og taler i diskussionerne ud fra det der siges og det der henføres til. Dette bekræfter ligeledes teorien om at piger/kvinder er relationsorienterede. De bruger ligeledes tid på at skille konflikterne ad og tale om hvad der hører til og hvad der ikke hører til.

Det er derfor væsentligt at være opmærksom på, at dette handler om *lærernes* opfattelse, og derfor er der en risiko for bias, der kan forstyrre det overordnede billede. Men disse bias er en del af undersøgelsen, når jeg har valgt at interviewe ud fra lærernes opfattelse, og de er derfor indkalkuleret i min analyse.

6.2.2 Undervisningen på forskellige klasstrin

At det var forskellige klasstrin de underviser i, kan ligeledes have en indvirkning på hvordan de 4 lærere tackler konflikthåndteringen. Er konflikthåndteringen forskellig på de to klasstrin kan det give nogle forstyrrelser i forhold til analysen.

De to af de kvindelige lærere underviser i 6. klasser, og den mandlige lærer samt en af de kvindelige lærere underviser i 4. klasse. Forskellen på tacklingen af kønsdiskussioner og konflikter hos de tre kvindelige lærere tolker jeg ikke som værende på grund af klasstrin men nærmere på grund af deres egen holdning til, hvordan de enkelte problemstillinger skal tackles.

Læreren i interview 1 underviser i 4. klasse og læreren i interview 2 underviser i to 6. klasser, og deres håndteringer er meget ens.

Problemstillingerne der kommer op er også nogenlunde ens i forhold til pigernes emotionelle indstilling og inddragelse af gamle konflikter og drengenes fysiske håndteringer.

Den mandlige lærer der underviser i 4. klasse, har en anden holdning til problemstillingerne, hvilket snarere tyder på, at det er kønsforskellen på

lærerne der spiller ind mere, end det handler om forskellen på de to klassetrin. Ud fra min overordnede tolkning af interviewene tolker jeg derfor, at det ikke har betydning for konflikthåndteringen, fra lærerens side, hvorvidt de underviser i 4. klasse eller i 6. klasse.

At konflikthåndteringen er den samme, på de to forskellige klassetrin, bekræfter ligeledes, at de 10-12 årige er på nogenlunde samme udviklingsstadiet i forhold til håndteringen af diskussioner og konflikter.

6.2.3 Den personlige påvirkning

Der er flere risici for bias i den personlige kommunikation i det kvalitative interview. I dette tilfælde er der særlig to faktorer, der er væsentlige at være opmærksom på.

Den ene faktor er mit kendskab til den mandlige lærer. Da vi kender hinanden, var der risiko for, at det havde betydning for kommunikationen undervejs i interviewet ved implicit tale eller en anderledes kommunikation. Der var i følge min tolkning ikke implicite udsagn, men jeg vurderer helt klart, at vores kendskab havde en betydning for, hvor godt tilpas vi begge havde det under interviewet. Vores kendskab gjorde at jeg, som interviewer, slappede mere af end under de andre interviews, og jeg tolker hans siddestilling og kropssprog, som om han også slappede af. Jeg vurderer, at betydningen for udkommet af interviewet var positivt, da han talte meget og derfor nok gav flere informationer, end han ellers ville have gjort.

Den anden faktor var, at min intro til interviewet kunne give bias i form af forestillinger om, hvad det helt præcist var, jeg søgte. Mine analyser viser, at de interviewede i interview 1, 2 og 3 ikke lod sig væsentlig påvirke af mit intro, selvom de alle bagefter var interesserede i, hvorvidt deres måder var i overensstemmelse med teorien. Deres udtalelser undervejs var dog meget personlige og virkede ikke som indstuderede, eller som de havde "læst på lektien" på forhånd. Den interviewede i interview 4 havde et fokus, som jeg tolker var tænkt over på forhånd. Hun gav svar, som primært fokuserede på, om børnene overholdt skolens politik og ikke talte "grimt" til hinanden, hvilket gjorde mange af svarene ubrugelige. Hendes fokus var derfor klart en forstyrrende bias, som gjorde analysen svær og til tider ubrugelig. Der kan

være flere grunde, der er årsag til hendes fokus: mit intro der kan have været ledende i hendes tankestrøm, min vens samtale med hende om, hvad jeg laver, og hvorfor jeg ville interviewe og dermed var ledende i hendes tankestrøm, eller skolens politik der generelt kan være i stor fokus for den interviewede. Jeg vurderer dog overordnet at jeg kan bruge interviewet, da flere af svarene alligevel blev svaret på, om end senere i interviewet.

6.3 Samlet konklusion på analyserne af interviewene som helhed

Alle fire interviewede var meget informative om deres tanker og meninger om, hvordan konflikter mellem børn bliver håndteret. Men der var forskel på både fokus, som før beskrevet, og på de forskellige holdninger. Læreren i interview 4 svarede, som ovenfor nævnt, på alle spørgsmål med et fokus på, om børnene talte "pænt" til hinanden, og derfor blev der ikke direkte svaret på spørgsmålene, når de kom, men først senere i hendes beskrivelser, og de var ofte i direkte kontrast med hendes umiddelbare svar.

Min overordnede tolkning af de fire interviews er dog, at lærerne generelt bekræfter min hypotese, at alle fire lærere ligeledes oplever der er en kønsmæssig forskel i forbindelse med diskussioner og konflikter. De oplever, at børnene selv tager hensyn til denne forskel kønnene imellem når de diskuterer eller er i konflikt. Og i konflikthåndteringen tager lærerne hensyn til kønnenes forskellige håndteringsmåder samt taler med klassen om disse forskellige måder.

7 Interviewenes afspejling af teori

Interviewene bekræftede min problemformulering og min hypotese, men afspejler de også de primære anvendte teorier? Jeg vil i nedenstående redegøre for, hvorvidt svarene i interviewene hænger sammen teorien.

Bjerrum Nielsen og Rudbjergs teorier om de kulturelle og de sociale betydninger for de to køns opvækst bekræftes af alle fire interviewede. Alle fire mener, som ovenfor nævnt, at de to køn diskuterer på to forskellige måder. To af lærerne udtalte, at drenge og piger opdrages forskelligt afhængigt af køn, de to andre lærere sagde indirekte, igennem deres beskrivelser af de to køns forskellige adfærd, at de ligeledes mente, at de blev opdraget forskelligt.

Bjerrum Nielsen og Rudbjergs teori om de to køns forskellige kommunikationsstrategier i klasseværelset blev ligeledes bekræftet. Den ene af lærerne, læreren i interview 3, talte både om drengenes magtstrategi og pigernes intimitetsstrategi via en henvisning til drengenes aggressive form og pigernes måde at vente og trække sig i diskussioner: *"Man kan sige, at pigerne venter på at få lov til at sige noget, medens drengene, altså de har jo den der mere aggressive form, men pigerne trækker sig på et eller andet tidspunkt"*.

En anden af lærerne, læreren i interview 2, taler indirekte om pigernes intimitetsstrategi: *"det er sådan, at de små klasser, når man starter i skolen, der kunne pigerne fint sidde stille og lytte til, hvordan man skal opføre sig og lære og alle de der ting"*. Pigerne lærer at sidde stille og lytte og vælger denne strategi i klassesammenhæng.

Judith Butlers teori om gender hvor performativitet danner grundlag for forholdet mellem det biologiske køn og det sociale køn og dermed danner normer for kønnethed i sproglige og kropslige ytringer bekræftes i alle interviewene. Alle fire lærere taler om drengenes måde at bruge deres krop og kropssprog på ved trusler og fysiske håndteringer af konflikter.

Læreren i interview 1 kommer med et eksempel på drengenes fysiske måde at håndtere deres konflikter på: *"og de er også stadig mere fysiske, altså hvis de har været oppe at slås i frikvarteret, eller den ene har taget bolden fra den anden, så klarer de det med en slåskamp"*.

Og læreren i interview 3 omtaler ligeledes generelt både drengenes fysiske adfærd samt pigernes stille adfærd: *"Altså når de har indeordning i frikvartererne, så leger pigerne skole, drengene de spiller bordtennis og farer*

rundt om bordene, de farer rundt og skriger. Der er helt sikkert forskel på, hvad man gør.”

Den omtalte situation beskriver de normer for kønnethed, der er i klassen og den kultur klassen, skolen og samfundet er en del af – forskellen på adfærd afhængig af, om man er pige eller dreng.

Og alle fire interviewede taler om pigernes måde at håndtere konflikter på ved at se på, hvordan de har det i konflikten, samt bringe gamle konflikter ind som de emotionelt ikke har afsluttet endnu. Læreren i interview 1 omtaler, hvordan de har det i konflikten: *”hvor pigerne måske siger, men det var måden, du sagde det på, det var ikke det at du tog bolden det var måden du tog den på, altså det bliver det der, sådan følelsesmæssige, at det krænker, det fylder meget, at de ved, hvordan de bliver opfattet af andre”*. Og om gamle konflikter der bringes ind i den nuværende konflikt siger hun: *”hvis der så er en konflikt 2 uger senere, kan de vende tilbage til en foreliggende konflikt, som de slet ikke syntes egentlig var klaret ordentligt alligevel.”*

Nancy Chodorows teori om betydningen af den grundlæggende relation mellem mor og barn som bestemmende for vores tilknytninger, er svær at påvise direkte. Der er ingen af de interviewede, der går så dybt psykologisk i deres udtalelser, men flere af dem henviser til opdragelsen, som nævnt ovenfor, og tilknytningsteorien er en del af opdragelsen, idet den handler om forholdet mellem mor og barn.

Lev. Vygotskijs fokus på børnenes kognitive udvikling som en del af deres sociogenetiske proces afspejles meget tydeligt i alle fire interviews. De taler alle med børnene om deres forskellige måder at diskutere på, og fremhæver den ene parts måde som en måde den anden part kan lære af, hvilket viser at de mener, at de, som lærere, har mulighed for indflydelse på børnenes sociale adfærd. Læreren i interview 1 taler for eksempel meget med børnene om deres forskellige måder at løse en konflikt, og hun taler med pigerne om deres måde at opfatte og tackle konflikter på: *”jeg har arbejdet meget med pigerne om det der, om du føler, det var det, der blev sagt, eller det var det, der blev sagt, fordi det tit er det, der er konflikten hos pigerne”*. Læreren taler

indirekte med pigerne om deres kognitive udvikling, idet hun taler med dem om deres perception af hvad der siges, og hvad der opfattes.

Børnenes sanser er i udvikling og de overfortolker tit i denne alder da de er ved at lære forskellige måder at kommunikere på – sarkasme, ironi etc.

Denne overfortolkning ses i deres måde at føle noget, som ikke nødvendigvis er i tråd med det, der sker i virkeligheden. Men læreren i interview 1 er opmærksom på dette og er derfor, via samtalen, med til at hjælpe deres kognitive udvikling på vej via en forståelse af hvad der sker. Samtalen bliver således brugt til at udvikle nye tanker og forståelser.

Læreren i interview 2 benytter ligeledes denne strategi i hendes samtaler med pigerne. Hun mener ligeledes, at de skal hjælpes i forbindelse med konflikter: *"tidligere gange, hvor man har sagt, at nu prøver I at løse det selv, så er det altid den stærke, der får sagt det sidste ord, så den svage taber spillet."* Hun hjælper dem ved at lære begge parter at tale for sig, og hun får dermed udviklet deres evner til at diskutere, og der er mulighed for at de udvikler nye forståelser.

William James' teori om vaner, der har indflydelse på den subjektive tankestrøm, afspejles i alle fire interviewedes måder at se på de to køn på. De mener alle, at drengene er mere fysiske end pigerne, og at pigerne taler mere emotionelt.

Læreren i interview 1 omtaler sidst i interviewet at: *"Og det tror jeg igen handler om, hvad der accepteres, hvad er det for nogle spilleregler, der er, eller forståelse af, når jeg sidder og tænker på de drenge, der accepterer det, og godt kan klare det spil, jamen det er måske også, når jeg ser dem sammen med deres forældre, og nogle forældre, der har det samme syn på tingene, hvor nogle af dem, der stritter, har lidt mere, "jamen drenge skal også have lov til at være drenge, og drenge vil altid slås"*. Hun mener altså, at man kan se på hver enkelt families vaner, hvilken adfærd der accepteres og dermed har indflydelse på børnenes subjektive tankestrøm.

Læreren i interview 2 mener ligeledes, at det er vores vaner der styrer vores adfærd: *"de(drengene) er jo ikke blevet trænet på samme måde som pigerne er, pigerne har det jo følelsesmæssigt, nogenlunde fra starten, at de er vant til den der snak og den der måde på, man gør det på"*. Hun omtaler børnenes

kønsforskellige adfærd som et bundt af vaner – pigerne er vant til at tale følelsesmæssigt/emotionelt og det emotionelle perspektiv indgår dermed i deres subjektive tankestrøm og måde at tale på, mens drengene ikke er blevet trænet til at tale på samme måde, og derfor indgår det ikke i deres vanemæssige subjektive tankestrøm og dermed måde at tale på.

Man kan ud fra ovenstående se, at interviewene afspejler teorien. Der er ikke uoverensstemmelser men generelt god sammenhæng mellem det, de interviewede oplever og det, teorien beskriver.

8 Diskussion af hvad man som lærer kan gøre for at kompensere forskellen

Der er nogle aspekter læreren kan tage højde for når han/hun underviser børnene i at håndtere diskussioner og konflikter. Disse aspekter er

- Verbalisering
- Kønsforskellige aspekter
- Fastholdelse af kønsstereotyper
- Generelle aspekter

8.1 Verbaliseringens vigtighed

Verbalisering af tanker, følelser og oplevelser er vigtigt at lære, da vores måde at udtrykke os på dermed giver både os selv og andre en opfattelse af, hvor vi er, og hvad vi vil både tankemæssigt, oplevelsesmæssigt og følelsesmæssigt. Vores mulighed for at verbalisere vores sindstilstand er derfor vigtig at tænke på i diskussioner og konflikter, for vi kan dermed opnå en forståelse eller bare en anerkendelse hos modparten i diskussionen eller konflikten.

Hvis begge køn lærer at verbalisere deres følelser og bruger dette i diskussioner og konflikter, er der større mulighed for, at det bliver en

*samarbejdende konflikt*¹³, som igen åbner mulighed for en tilfredsstillende løsning for alle parter.

Ved verbalisering af følelser og tanker er der nemlig større sandsynlighed for, at konflikten bliver enklere og mere ufarlig. Hver part får mulighed for at finde ud af, at den anden part måske har nogle helt andre tanker og følelser involveret, og at de kan have forskellige udgangspunkter i konflikterne, som så gør konflikten mindre farlig og mere enkel, da det måske mere handler om syn på verden end om, hvem der har ret.

Det giver, som ovenfor nævnt, mulighed for en større forståelse parterne imellem, og dermed også mulighed for en anden opmærksomhed i forhold til det andet køn, og en mulighed for at ændre adfærden i den forbindelse.

Eksempelvis hvis en pige bliver opmærksom på, at drengene i konflikter ikke tænker så meget over følelser men mere over løsninger, så giver det hende en mulighed for en forståelse for noget af drengenes adfærd, og dermed også en mulighed for at se anderledes på, hvorfor de gør, som de gør. Omvendt hvis en dreng bliver opmærksom på, at pigerne fokuserer på følelser og socio-emotionelle relationer, så giver det ham en mulighed for en forståelse for noget af pigernes adfærd, og dermed også en mulighed for at se anderledes på, hvorfor de gør, som de gør – der er altså ofte ikke nogen dårlige hensigter fra nogen af parterne, men det handler om et andet livssyn, som blandt andet giver sig udtryk i adfærden og dermed også måden at verbalisere adfærden på. Og dette giver sig så til udtryk i diskussioner og konflikter.

Men ser, og forstår, de hinandens forskellige måder at percipere og forstå verden på, og dermed deres forskellige måder at anvende kommunikationsstrategier på, er der altså sandsynlighed for, at diskussionerne og konflikterne bliver enklere, da ingen af parterne har en ond hensigt i deres måder at omgås og kommunikere med hinanden.

¹³ *Samarbejdende konflikt* er konflikter hvor der er stor omsorg for såvel egne som andres behov – stilen er problemløsende eller integrativ som går ud på at tilvejebringe løsninger i stedet for anklager eller undskyldninger, og stilen bliver dermed kompromissøgende. (Lenéer-Axelson, Barbro og Thylefors, Ingela 2007: Om konflikter)

Det er derfor vigtigt at lære børnene at verbalisere deres tanker og følelser i forbindelse med diskussioner og konflikter.

8.2 Kønsforskellige aspekter læreren skal tage højde for

Ved at møde eleverne ud fra deres fokus på verden har man større mulighed for indlæring. Undervisningen bliver et samarbejde og ikke en envejslæring. (J.Hermann 1980)

Hvis man, via en undervisning i vores kultur og vores socialisering af de to køn og deres forskellige måder at have fokus på verden i netop vores kultur, inddrager eleverne, i form af gruppediskussioner og diskussioner i fora, i hvorfor der er forskel på pigers og drenges måder at se på konflikter og diskutere på, har man større mulighed for at opnå en forståelse for denne kønsmæssige forskel i diskussioner og konflikter.

Denne forståelse for hvorfor de diskuterer på forskellige måder er vigtig når man skal tale med dem, om hvad der fungerer hensigtsmæssigt i forbindelse med en diskussion eller konflikt.

Det er vigtigt i denne inddragelse, at der ikke fokuseres på hvem der er god til noget og hvem, der er dårlig til noget, men der skal være fokus på hvad der fungerer i en diskussion, f.eks. at forklare dem at tage udgangspunkt i at prøve at forstå den anden parts verdenssyn, ofte gør konflikten lettere at løse, da man kan opnå forståelse for, hvorfor den anden part har reageret som han/hun har.

Konflikten kan dermed blive en samarbejdende konflikt, hvor fokus er på forståelse parterne imellem og dermed på en afsluttende løsning for begge parter.

Børnene lærer, at der er noget godt ved begge køns forskellige handle måder, og de har dermed større mulighed for at se, hvad der kan være hensigtsmæssigt at bringe med i en diskussion, og hvad der ikke er.

De to køn er, som nævnt, ligeledes forskellige i deres måder at tackle diskussioner i plenum på. Pigerne er ikke vilde med at tage diskussioner op i hele klassens påhør, de taler derfor også lavere, og vælger ofte at trække sig når der er en diskussion i gang. Drengene glemmer ofte at række hånden op,

men overdøver gerne de andre hvis de mener de har noget på hjertet der skal siges nu. (Bjerrum Nielsen og Rudbjerg 1991)

Dette er vigtigt at tage hensyn til som lærer, da man ellers kan miste en nødvendig afslutning fra pigernes side, og ligeledes mister en god mulighed for at lære drengene at tage sociale hensyn i forum.

For at undgå dette kan læreren indgå en aftale med alle tilstedeværende om, at der kun er én, der taler ad gangen. Når det undervejs bliver nødvendigt, skal der ofte blot henvises til aftalen, da drengenes afbrydelser ikke er til for at genere men fordi de er ivrige efter at få sagt det de mener.

Min erfaring med denne aftale er, at drengene prøver at overholde aftalen, de har indgået, og at en henvisning er nok til at overholde aftalen. For pigernes vedkommende er det nødvendigt som lærer i en periode at lære pigerne at få afsluttet deres konflikter når de opstår – det betyder der skal lidt flere spørgsmål til i forbindelse med en endelig afslutning, da pigerne jo, som nævnt, har sværere ved at få afsluttet deres konflikter – det er ofte derfor, de refereres til igen og igen. Det er min erfaring, at der ikke skal mange gange til før pigerne har lært at sige til, hvis de ikke føler de har fået en endelig afslutning på en konflikt.

8.3 Fastholdelse af kønsstereotyper

Forældrerådgivningen skriver november 2006: "hvad er der galt mellem drengene og skolen?"

Forældrerådgivningen får flest henvendelser fra drengeforældre i alderen 10-13 år. De mener ikke, deres børn får den støtte, de har behov for – de føler sig udset som syndebuk og mener, de får skylden for alting. Det er også drengene der bliver sendt på kontoret eller straffet med bortvisning. *"Man kan vælge at sige sådan er drenge bare!" eller man kan vælge at sige "hvad kan skolen gøre for at flere drenge kan få en oplevelse af, at de er accepteret på lige fod med pigerne i skolen". Kan skolen gøre noget anderledes i sin pædagogik og sine emnevalg for at få drengene til at føle sig bedre tilpas? At vælge "vi plejer" løsningen og gøre ingenting er en dyr løsning for såvel skolen som samfundet – men endnu værre er de menneskelige omkostninger og tab af livskvalitet, der er forbundet med, at så mange drenge og deres*

forældre føler at skolen ikke har plads til dem." (Forældrerådgivningen nov. 2006:1)

Forældrerådgivningen giver dermed udtryk for, at der generelt ikke tages hensyn til forskellen kønnene imellem fra lærernes side. Det er altså ikke kun i diskussioner og konflikter, der skal tages hensyn til de to køns forskellige adfærd men i det hele taget i deres normale adfærd.

Det kan være en nødvendighed at se på, hvordan drengene normalt positionerer sig i forhold til andre – kan de lære at tage nogle sociale hensyn, når de er sammen med andre? Som beskrevet ovenfor er det nogle gange nødvendigt at se på drengene, som de rigtig gerne *vil* men ikke nødvendigvis er vant til at anvende de værktøjer, der skal til i en social sammenhæng.

"Når man tilrettelægger et godt lærermiljø, er det altid en god ide at tage højde for børns forskellige forudsætninger. Det er en god ide at have viden om kønsforskelle og tage højde for disse i skolen.(...)man må (...)bruge sin viden (...)til at give både piger og drenge muligheder for at udvikle flere sider af sig selv i stedet for at fastholde kønsstereotyper gennem at lade piger og drenge fortsætte med mest at gøre det, som de i forvejen kan." (G. Kragh-Müller 2008)

Hvis læreren eks. lader drengene overdøve i normale klassesammenhæng, er det svært for dem at forstå når de ikke må. Det er derfor nødvendigt at lære drengene nogle almindelige sociale relationelle hensyn og ikke se på det som en forteelse, hvis de ikke overholder det, men snarere som en ivrig taler, der skal lære at tage sociale hensyn.

For pigernes vedkommende er det, som lærer, nødvendigt at se på pigernes generelle adfærd og lære pigerne, som nævnt ovenfor, at tage diskussioner i plenum, at sige deres meninger på lige fod med drengene, samt tage mindre hensyn til relationerne og mere hensyn til egne følelser. Pigerne lærer dermed også at sige fra direkte overfor hinanden og ikke inddirekte via de små grupper som ofte fører til mange konflikter, som kunne være undgået ved en direkte konfrontation.

Marcel Spielmann udtaler i et interview, at en markant kønsforskel er, at drenges kommunikation er kort, mens pigers er omfangsrig: *"En anden stor*

forskel i kønnenes kommunikation er, at piger altid gemmer det vigtigste til sidst. De bygger samtalen op og når omkring mange emner, inden de når til sagens kerne. Drengene har det lige modsat. De siger altid det vigtigste først, og de siger det som regel kun en gang. Det fører til en masse misforståelser. Hvis en dreng går rundt og er sur, er forklaringen tit, at han har sagt noget vigtigt uden at få en reaktion. Hvis piger ikke føler sig hørt, er de langt mere tilbøjelige til at sige tingene igen.”(Spielmann 2003:12)

Denne forskel er selvfølgelig vigtig at være opmærksom på som underviser, dvs. lægge mærke til når drengene bliver sure, og når pigerne bliver ved med at sige det samme.

8.4 Generelle aspekter læreren skal tage højde for

Det er i denne aldersklasse, 10-12 år, også vigtigt at være opmærksom på nogle andre aspekter, der skal tages i betragtning, når man som lærer håndterer diskussioner og konflikter.

Børns ræsonnement er anderledes end voksnes, og de er derfor ikke i stand til at tage ansvar for udfaldet af diskussioner og konflikter før de kan tænke abstrakt, dette har de lært i 12-14 års alderen, som eks. at erhverve sig evnen til at tænke situationer til ende ud fra forskellige synsvinkler, skelne mellem subjekt og objekt, reversere og percipere deres og andres følelser. Deres metakognitive bevidsthed er ligeledes i udvikling til et stadie hvor de er i stand til at kunne ræsonnere langt frem.

Børn i alderen 10-12 år lærer at forholde sig til ironi, sarkasme og nedlædighed på en anden måde end da de var yngre. De begynder at forstå, hvad det kan bruges til, og hvordan det bliver brugt. Da de er i begyndelsen af lærefasen er de mere sensible overfor anvendelsen af disse former for sprogbrug, og det giver flere misforståelser og fantasier. Det er vigtigt at være opmærksom på som lærer, at der er flere aspekter i deres kommunikation der skal tages højde for.

Jf. James Garbarino ”udvikler barnet stadig deres metakognitive bevidsthed op til 12-14 års alderen”, dvs. større opmærksomhed på egne tankeprocesser og bevidsthed om at være et tænkende væsen.

Derfor kan et barn indtil 12-14 års alderen, afhængig af deres kognitive udvikling, ikke være ansvarlig for en verbal kommunikation.

Læreren har, som den voksne, derfor altid ansvar for udfaldet af den verbale kommunikation i diskussioner, som foregår i plenum i klassen.

Lærerne er derfor også ansvarlige for at analysere hændte situationer, og det er dem der har ansvar for, om kommunikationen i sidste ende foregik ansvarligt.

Ansvaret for, hvordan diskussioner og konflikter forløber, er derfor også lærerens indtil børnene er i midten af teenagealderen.

8.5 Opsummering

Når man skal tage højde for de to køns forskellige måder at diskutere på og se på konflikter, er det som lærer vigtigt at se på verbaliseringen og undervise begge køn i at ytre både tanker og følelser. Verbaliseringen giver dem nemlig mulighed for at forstå det andet køns indgangsvinkel samt forståelse af verden, og dermed får de mulighed for at forstå, hvorfor den anden mener noget andet end en selv.

For at forstå, hvorfor de to køn ser på verden på forskellige måder, er det vigtigt at se på kulturens og socialiseringens påvirkning. Og som lærer er det vigtigt at være opmærksom på de to køns forskellige måder at se verden på – og både tale med eleverne om denne forskel samt selv være opmærksom på, at de to køn har lært forskellig adfærd i både diskussioner og konflikter, men også i andre situationer. Der er ligeledes aspekter, man som lærer skal være opmærksom på hos børn i denne aldersklasse, som *ikke* er kønsforskellig adfærd, men generel alderstypisk adfærd.

Opmærksomheden kan, hvis læreren ligeledes vælger at tage højde for disse forskelle, kompensere for både forskellen kønnene imellem, men også kompensere for den forskellige forståelse af verden, der er hos eleverne og læreren – dvs. den forskellige forståelse der er hos børn og voksne. Som

Linell udtrykker det er der ikke kun én kontekst for hver ytring, men en kompleks matrix af kontekster samlet af forskellige kontekstuelle ressourcer som kun er delvis fælles mellem deltagerne, og rammen er forskellig fra deltager til deltager. (P. Linell 1997)

Læreren skal derfor tage højde for de kontekster, der ligger i de forskellige ytringer såsom kultur, socialisering, køn, forståelse af ytringerne, kognitiv udvikling, alder etc. der er forskellig fra køn til køn, individ til individ samt barn til voksen/voksen til barn, og i videst muligt omfang kompensere for det ved at undervise de to køn og udvide deres viden i det, de hver især ikke er opdraget til i forbindelse med konflikthåndtering.

Dermed får de mulighed for at håndtere konflikter på forskellige måder afhængig af hvem, de har konflikt med.

9 Konklusion

Ud fra teori, egne erfaringer og analysen af de fire foretagne interviews kan man konkludere, at:

- *der er forskel på drenges og pigers måde at diskutere på, både teoretisk og empirisk,*
- *det er muligt for læreren at kompensere for de to køns forskellige måder at håndtere konflikter på,*
- *min hypotese er blevet bekræftet både teoretisk og empirisk.*

Man kan generelt sige, at de to køn diskuterer på forskellige måder fordi de lever i en kultur med forskellig kønsopfattelse, og fordi de er forskelligt socialiseret.

Dette giver sig blandt andet til udtryk i klasses Diskussioner og konflikter, og som lærer er det vigtigt at være opmærksom på de forskellige måder, de to køn diskuterer. Læreren har dermed mulighed for at tage hensyn til og kompensere for de to forskellige måder at diskutere på i classesammenhæng. Han/hun har ligeledes mulighed for at lære de to køn, hvad der giver mulighed for at fremme forståelsen og dermed mulighed for at komme frem til en endelig løsning af konflikten

Drengene diskuterer *kun* den nuværende konflikt, mens pigerne diskuterer både den nuværende samt tidligere konflikter, som de oplever ikke helt er løst for dem. Drengene går efter at komme ud af konflikten hurtigst muligt, mens pigerne går efter en forståelse for situationen.

De fire ting, der især gør sig gældende, er kort opsummeret:

1. Drengene arbejder udadrettet – de arbejder for at komme ud af konflikten hurtigst muligt
2. Drengene arbejder kun med den nuværende konflikt
3. Pigerne arbejder indadvendt for at løse konflikten ved at forstå hinanden og tale om de involverede følelser
4. Pigerne arbejder med den nuværende konflikt, hvor de bringer gamle konflikter ind i den nuværende konflikt.

Ræsonnerer man ud fra ovenstående, er hverken pigernes eller drengenes måde at løse konflikter på at foretrække.

Drengenes arbejden udadrettet er kun hensigtsmæssig, hvis alle involverede parter er fuldstændig enige om, hvad der skete og hvorfor det skete, og sandsynligheden for at alle de involverede har samme tankestrøm og syn på verden er, som beskrevet i dette speciale, meget lille til praktisk taget ikke eksisterende.

Pigernes involveren af gamle konflikter giver ”støj” eller bias i den nuværende konflikt, da fokus ændres, hvilket giver stor risiko for, at den nuværende konflikt ikke bliver løst tilfredsstillende for alle involverede parter.

En kombination af punkt 2. ”drengene arbejder kun med den nuværende konflikt” og punkt 3. ”pigerne arbejder for at løse konflikten ved at forstå hinanden og tale om de involverede følelser” kan være en hensigtsmæssig måde at arbejde på at løse en konflikt. Dvs. parterne taler *kun* om den nuværende konflikt samtidig med, at de prøver at forstå hinandens forskellige fokus i denne konflikt.

Læreren

Disse forskelle gør sig gældende i alle konflikter, men forstærkes i kønsbestemte konflikter, da de to køns forskellige forståelser af konflikten kommer meget klart til udtryk. Denne forstærkning giver risiko for flere misforståelser og generelt manglende forståelse for det andet køns måde at håndtere konflikten på. Derfor er det nødvendigt at se på, og forholde sig til den kønsmæssige forskel i håndteringen af konflikter som lærer. Det er dermed muligt at tage hensyn til de to køns forskellige synsvinkler i konflikthåndteringen *uden* at fremhæve den ene part generelt, men i stedet tale om *måden* en konflikt løses mest hensigtsmæssigt på. Dvs. man kan, som ovenstående, se på de forskellige aspekter, der gør sig gældende og derudfra tale om det mest hensigtsmæssige i konflikthåndteringen, når man samtidig tager hensyn til begge parter forskellige syn på konflikten.

Parterne

Det er ligeledes vigtigt, at læreren i samarbejde med klassen taler om denne forskel. Hvis der først, via en forklaring fra lærerens side og en klassesdiskussion af vores kultur og opdragelse, opnås en forståelse for hinandens synsvinkler, er det muligt for parterne at se anderledes på konflikten.

En forståelse for det andet køns synsvinkel i diskussioner og konflikter vil dermed være en klar fordel i konflikthåndteringen da man kan undgå lange meningsudvekslinger hvor kønnene i princippet taler forbi hinanden.

Bilag 1, Intro til interview:

Mit navn er Anette Scharling, og jeg er stud. mag. i sprogpsykologi på Københavns Universitet. Sprogpsykologi studiet er studiet af vores forståelse af hinanden igennem sproget, dvs. i, mellem og bag ordene.

Jeg er i gang med mit speciale, hvor jeg undersøger, ved hjælp af teori, praksis og kvalitative interviews med nogle lærere, hvorvidt den forskellige opvækst hos drenge og piger har indflydelse på deres håndtering af konflikter og diskussioner, i alderen 10-12 år. Oplever lærerne, at de to køn håndterer konflikterne og diskussionerne på forskellige måder? Og i så fald tales der om de to køns forskellige oplevelser, når der diskuteres.

Interviewet vil som nævnt være kvalitativt, så det handler om at fortælle om egne oplevelser af diskussioner – hvem bringer dem op, og hvordan tackles de.

Jeg regner med, at interviewet varer max en time afhængig af forløbet. Og jeg kommer selvfølgelig dertil, hvor du vil foretrække interviewet foregår.

For at kunne dokumentere interviewet og for at kunne citere korrekt vil jeg benytte en diktafon. Interviewet vil transskriberes af mig, men det vil kun være citater, jeg vil benytte i specialet. Citaterne vil være uden navn etc. Dvs. det vil stå som henholdsvis lærer A, B, C og D. Det vil være vejleder, medvejleder og censor, der foreløbig ser materialet. Hvis andre senere vil få adgang bliver det kun med dit samtykke.

Jeg håber, du vil være med i undersøgelsen. Du er velkommen til at spørge, kommentere eller lign. på mailadr. anettescharling@yahoo.dk

Hilsen

Anette Scharling

Bilag 2, Interviewguide

Briefing om hvordan interviewet kommer til at forløbe - brug af diktafonen og hvordan, og interviewguiden.

Spørgsmål

Den eller de klasser du vil tale om er de 4., 5. eller 6. klassesetrin?

Den sidste konflikt du skulle løse i en klasse, hvad gik den ud på?

Hvem bragte den op, en dreng eller pige?

Hvad sagde hun/han?

Hvad sagde du?

Oplevede du, at konflikten blev løst tilfredsstillende for alle parter?

Oplever du, at piger og drenge håndterer diskussioner og konflikter på forskellige måder?

Hvis ja, hvordan oplever du deres forskellige måder at håndtere diskussioner/konflikter på?

Oplever du, at der opstår en ubalance i diskussionerne eller konflikterne på grund af deres forskelligheder?

Hvis ja, hvilken forskellighed og hvordan kommer disse til udtryk?

Når du håndterer konflikter, der opstår i klassen, tager *du* da hensyn til om det er en pige eller dreng?

Hvis ja, hvordan tager du hensyn til det?

Oplever du, at børnene selv tager hensyn til om det er en dreng eller pige de har konflikt med?

Hvis ja, hvordan kommer det til udtryk?

Taler I om kønnenes forskellige måder at se/opleve diskussioner og konflikter på?

Hvis ja, hvordan taler I om det?

Der har været fokus på, at drengene fungerer dårligere i skolen end tidligere, kan det have noget at gøre med, at drengene kommer verbalt til kort, når der diskuteres, og der er konflikter?

Kan det have noget at gøre med, at deres fysiske måder at håndtere konflikter på accepteres i mindre og mindre grad jo ældre, de bliver?

Debriefing med afklaring af evt. spørgsmål eller kommentarer.

Bilag 3-6 er fortrolige og forbeholdt vejleder, medvejleder og censor.

Bilag 7 - Litteraturliste

Bjerrum Nielsen, Harriet og Lorentzen Jørgen 2007: Integrerede perspektiver på køn, Ugeskrift for læger 169/25 18. juni 2007

Bjerrum Nielsen, Harriet og Rudbjerg, Monica 1991: Historien om piger og drenge – Kønsocialisering i et udviklingspsykologisk perspektiv.

Louise Urth Olsen kapitel 2: når de to køn taler et overblik: Normann Jørgensen 2001: En køn strid;

Christensen, Kaare; Graugaard, Christian; Bonde, Hans; Helge, Jørn Wulff; Madsen, Svend Aage 2005: Kend din krop, mand – sundhed, sex, sport, sind

Madsen, Svend Aage; Lind, Dennis; Munck, Hanne 2002: Fædres tilknytning til spædbørn

Madsen, Svend Aage 2006: Foredrag ved konference om depression

Rosenbeck, Bente 1987: Kvindekøn; Kvindelighed, biologi eller historie?; Kvindespørgsmålet, 1987; Kvindespørgsmålets udvikling

Chodorow, Nancy 1978: The Reproduction of Mothering – Psychoanalysis and the sociology of gender

James, William 1890: "Principles of Psychology"

Hermann, Jesper 1992: "Mennesket i sproget, kapitel 2"

Hermann, J.: kapitel 7 "sprog" som upraktisk bevidsthed i undervisningen: Bukdahl, Jørgen K. 1980: "Kritiske tolkninger – videnskabsteoretiske essays

Vygotsky, Lev. S. 1982: "Tænkning og sprog bind 1 og 2"

Henriksen, Lars 2006: Gæsteforelæsning

Hermann, Jesper; Nielsen, Charlotte Bisgaard; Siiner, Maarja red. 2005: På sporet af sprogpsykologi – 12 artikler om sproglighedens psykologi

Kragh-Müller, Grethe 2008: Drengenhjerner og skoleliv, Artikel i Politiken 14.marts 2008, Paradoks sektion 2

Linell, Per 1997: Approaching Dialogue, Contexts in discourse and discourse in contexts

Rathje, Marianne; Svenstrup, Linda red. 2004: Sprogpsykologi – udvalgte kerneemner

Beauvoir, Simone de 1949: det andet køn

Wood, Julia T. 1994: Gendered lives

Søndergaard, Dorte Marie 1994: Kvinder, køn/forskning, Køn som metaprincip

Butler, Judith 1990: Gender Trouble

Kvale, Steinar 1994: Interview, en introduktion til det kvalitative forskningsinterview

Sheehy, Noel 2004: "Fifty key thinkers in Psychology"

Grundtvig Annemette 2003: Hjerner som dukkehuse og togstammer; Interview med Marcel Spielmann, Politiken 8/11-2003

Forældrerådgivningen: "Hvad er der galt mellem drengene og skolen?" nov. 2006

Schilhab, Theresa 2007: pædagogikken og den grå masse

Brenner, M., Brown, J., Carter, D. 1985: The research interview, uses and approaches

Strand, Kurt, 1998: Spørg bedre – interview og interviewteknik i radio og tv

www.psykologibasen.dk: Nancy Chodorow, objektrelationsteorien.

Shannon, Claude F., og Weaver, Warren 1964: *The Mathematical Theory of Communication*, (Urbana, Ill.: The University of Illinois Press, 1964).

Lenéer-Axelson, Barbro og Thylefors, Ingela 2007: Om konflikter

Elium, Jeanne og Don 1998: Jeg har en datter

Togeby, Ole 1985 : Kvinder siger selvfølgelig mest – sagde manden

Jespersen, Otto 1925: Menneskehed, nasjon og individ i sproget

Cullberg, Johan 1984: Dynamisk psykiatri i teori og praksis